

- 4 *Glava*. Förr, då en avsöndrad tomt blev en gravation i egendomen, mötte det nästan alltid svårigheter, nu däremot föreligger i flesta fall ingen svårighet från enskild ägares sida, bolag däremot låter ej gärna avsöndra mark i och för
- 3 detta ändamål; där bolagen äga marken, har fri mark ej kunnat fås, religiösa föreningar ha dock fått uppföra hus, varemot så icke varit fallet med nykterhetsföreningar; här vid Hillringsberg har en metodistförsamling fått löfte om fri tomt och på denna byggt hus; någon skriftlig överenskommelse är än ej träffad, däremot torde någon tomt för uppförande av t. ex. en kooperativ affär icke kunna erhållas; utvägar ha funnits på så sätt, att hus uppförts på platser, där jord kunnat fås, bondejord, fastän dessa hus då blivit mindre centralt be-
4. 5 lägna. Särskilda utvägar ha ej anlitats; på bolagens mark ha svårigheter mött; man har emellertid uppfört skolhus och missionshus på deras mark med ett givet löfte som enda säkerhet, men till politiska samlingslokaler finns det nog ingen tomt inom bolagens hank och stör.
- 3; 12; 13; 1 *Värmskog; Svanskog; Millesvik; Ölserud*. Inga svårigheter.
3. 1 *Botilsäter*. Inga svårigheter; hittills ingen framställning om förvärvande av dylika tomter.
- 2 3 4; 12. *By; Bro*. Svårigheter ha icke förekommit.
- 2 *Södra Ny*. Tomter ha icke saknats, utan till och med fritt upplåtits.
- 1 2. 3 *Kila*. Inga svårigheter; nyligen försök att få köpa tomt till ett folkets hus; ägaren lär ha lovat tomt, men när grannarna fingo reda på saken, vidtalade de honom att återtaga löftet, så att något hus kan därför icke komma till stånd; inga föredrag av frisinnade riksdagsmän få hållas i de offentliga lokalerna med undantag av en godtemplarlokal, skollokalen får ej användas.
- 1; 1 4 5. *Tveta; Sillerud*. Inga svårigheter.
1. 3 *Holmedal*. Inga svårigheter, intresse saknas för dylika saker; nära nog omöjligt att få tomtplats till samlingslokaler, ty för de många frikyrkliga, som finnas, är nämligen allt, som icke förkunnas på missionshuset en styggelse.
- 1 2 3. 13. *Västra Fågelvik*. Hittills inga svårigheter, ett bönehus och en skyttepaviljong
- 1 ha uppförts, utan att någon svårighet yppade sig att erhålla tomt; skulle fråga uppstå om uppförande av ett folkets hus är ovisst, om tomt kunde erhållas.
- 1 2 4. 4 *Töcksmark*. Inga svårigheter; socknen har vida fler samlingslokaler än den behöver.
- 1 2 3; 1 2 3 4. *Östervallskog; Karlanda*. Inga svårigheter.
- 1 2 3. 2 3. *Blomskog*. Inga svårigheter, utan har frågan mest gällt lämpligaste läget; i
1. 4 tomter till fyra missionshus och en godtemplarlokal ha upplåtits utan ersättning; i ett fall hinder, så till vida att plats erhöles, men icke väg; några allvarliga bemödanen att av det bolag, genom vilket skog vägen skulle gå, förvärva mark till densamma, lära icke ha förekommit.
- 1 2 3; 1 2 3. *Silbodals; Skillingmark*. Inga svårigheter ha mött.
- 1 2 3. 4 *Järnskog*. Hittills inga svårigheter; att få tomter till missionshus går mer än lätt, att få en samlingslokal för politiska och kulturella strävanden har ej försökts mer än en gång och gick det ganska bra, men kanske av ren slump.

Frågan 42, huvudinnehåll: om svårigheter mött att få tomter till samlingslokaler för folkliga, ekonomiska och kulturella strävanden av olika slag.

- Köla.* Inga svårigheter, tomter ha t. o. m. skänkts bort. 1 2 3 4. 2
- Eda.* Inga svårigheter, ha dock måst överbetalas. 1 2 3 4. 4
- Arvika landskommun.* Inga svårigheter, men inga starkare ansatser att förvärva mark till sådana lokaler. 1 2 3 6. 6
- Ny.* Inga svårigheter; ingen efterfrågan på tomtmark för dylika ändamål; kommunallhus, flera skolhus, skyttepaviljong, missionshus och godtemplarlocal finnas; skulle tanke att bygga ett folkets hus uppstå, torde dock svårigheter möta. 1. 2 3. 2
- Älgå.* Intet hinder; sex samlingslokaler finnas, uppbyggda på skänkta platser, dock icke å bolagsmark; ingen vill bygga samlingslokaler på bolagens jord, som mest består av skogsmark och är allt för avlägsen från folkrik trakt. 1 2. 1
- Gunnarskog.* Inga svårigheter, * utöver de ekonomiska; på flera ställen ha tomter skänkts. Synnerligen svårt att få tomt till folkets hus och i övrigt till samlingslokaler med undantag av bönehus; brist på upplysning bland bönderna största hindret. 1 2 4. * 1. 4 5
- Bogen.* Inga försök att få tomter. 1
- Brunskog; Mangskog.* Inga dylika svårigheter. 1 2; 1 2 3 4.
- Boda.* Inga svårigheter; endast religiösa samlingslokaler förekomma. 1 4. 2
- Sunne; Östra Emtervik.* Inga hinder. 1 2 3 4 5; 1 2 3.
- Västra Emtervik.* Inga svårigheter; inga försök att få tomter. 2. 1
- Gräsmark.* Svårigheter ha ej mött. 1 2.
- Lysvik.* Inga svårigheter; av samlingslokaler finnas en godtemplarsal, en sockenstuga, någon önskan om ytterligare lokaler förefinnes icke, då inga socialister förekomma; skall allmogen kunna existera och betala sina dryga skatter, få de sannerligen låta bli att tänka på samlingslokaler. 2 4. 1 3. 1
- Fryksände.* Inga svårigheter * för missionsföreningar, godtemplarloger samt frälsningsarméen. 1-6. * 1 2 3 4 6.
- Östmark.* Inga svårigheter. Svårigheter förekomma; inom socknen finnas endast tre samlingslokaler, nämligen två missionshus och ett folkets hus med anslag ur Värmlands folketshusfond, det sistnämnda dock under byggnad; till detsamma lyckades det efter svårigheter att förvärva tomt av en småbonde, sedan det bolag, som ägde det område, där lämpligaste tomten kunnat erhållas, nekat sälja; anledningarna till svårigheterna äro, att det finns olika åsikter så väl i politik som i religion; om de styrande icke ha samma åsikt, torde svårigheter göras, något som bestyrkes av erfarenheten. 1 2. 3 4. 4
- Lekvattnet.* Inga svårigheter; man har fått reda sig utan samlingslokaler; svårigheter, icke av brist på tomtplatser, utan av brist på kärlek till de ideella strävandena. 2 3 6. 7
- Vitsand.* Inga svårigheter. 2 3.
- Norra Ny.* Stora svårigheter att erhålla tomter till samlingslokaler, men 4 inga andra utvägar ha behövt anlitas än överbetalning av dessa.
- Nyskoga.* Ingen efterfrågan. 3
- Dalby.* Till missionshus och ordenshus ha tomter upplåtits av enskilda med äganderätt eller nyttjanderätt på vissa år; i allmänhet svårt att få tomtplats, i synnerhet å bolagsjord på grund av in-teckning hos utländska banker; nästan omöjligt att få tomter till samlingslokaler. 3 4

2. 5 6. *Södra Finnskoga.* Endast i ett enstaka fall, och då av politiska skäl; tomt 5 till samlingslokaler ha ej kunnat erhållas; en godtemplarloge begärde, att av bolaget få köpa tomt till lokal, men bolaget fordrade då, att inga politiska föredrag finge hållas i lokalen samt uppsatte även andra för logen oantagliga villkor; några föreningar ha ibland lyckats hyra lokal av oberoende husägare.
- 1 *Norra Finnskoga.* Andra samlingslokaler än en skyttepaviljong och ett 5 mindre missionshus förekomma icke, svårigheter att få tomter till sådana torde 5 ej möta; avoghet har mött föreningars begäran att få köpa tomtmark, en nykterhetsförening har i flera år förgäves sökt att få köpa en jordbit för uppförande av lokal; vad de jordägandes obenägenhet att upplåta mark beror på, är ej gott att med bestämdhet säga, men de skylla på att de ej vilja fränskilja dylika jordstycken från de större fastigheterna, utan att de helst vilja sälja i större skala; de ha även ganska villigt sålt jord, när det varit fråga om affärer av större omfång till bolag eller storbönder; i fråga om tomtmark till föreningar är väl orsaken en annan, i synnerhet om föreningen är av demokratisk anda; jordägarna äro måna om att folket ej skall få andra tankar och åsikter än deras egna; förr har jordägarens eller bondens åsikter även varit de underlydandes, vilka haft en sådan auktoritetstro och tillit för sina husbönder, att när dessa sagt någonting, var det säkert, som ristat i sten; ingen visste detta så bra som storbönderna och bolagsherrarna, och om någon var nog fördomsfri att hysa andra åsikter, vågade han ej, beroende av jordägaren som han var, stöta sig med denne; lyckligtvis är nu mycket bättre härvidlag; ingen, som är bolagens eller böndernas underlydande, vågar eller vill dock upplåta sitt hus för sammankomster eller föredrags hållande av antydd art, om de också äro av samma åsikter; om detta är beroende på något tvång eller särskilt påbud från jordägarens sida eller om det blott och bart beror på de underlydandes fruktan att råka i onåd hos sina husbönder, kan ej med bestämdhet sägas, men troligen är orsaken till en del detta senare, enär mycket av gamla fördomar ännu sitta i folket.
- 3 5. *Ekshärad.* Svårigheter ha mött, vadan intet folkets hus finnes och blott ett ordenshus, detta å ofri grund.
- 3 *Gustav Adolf.* Bolaget har i viss mån gått folket till mötes på detta område.
- 1 5. 2 *Norra Råda.* Sådana upplåtas i rätt stor utsträckning; hos bolaget måste huset 3 dock uppföras å ofri grund, men utan arrendeavgift; att erhålla tomter till samlings- 5 lokaler, där vilka samhällliga frågor som helst kunna dryftas, är omöjligt; för ett folkets hus eller samlingslokal för politisk verksamhet i frisinnad riktning 4 5 6. har ej tomt kunnat erhållas; en del politiska och fackliga sammanslutningar måste 4 6. därför hålla sina möten under bar himmel, även i privata hem.
- 3 4. 1 2 3 4. 1 2. *Sunnemo.* Inga svårigheter; enskilda tillmötesgående, ett större bolag i några fall avvisande.
- 1 2 4. 4 *Nyed.* Inga sådana svårigheter; de 12 lokaler, som finnas, ha erhållit tomt till moderat pris.
- 1 3 5. 4 *Älvsbacka.* Någon sådan efterfrågan har icke förekommit; missionshus sedan 2 3. 3 äldre tid, något folkets hus har ej varit påtänkt; inga svårigheter ha mött, ty bolaget har, sedan det fått jorden, nästan gratis upplåtit tomter.

Frågan 42, huvudinnehåll: om svårigheter mött att få tomter till samlingslokaler för folkliga, ekonomiska och kulturella strävanden av olika slag.

Bolag.

Uddeholms a. b. Tomter upplåtas på lång tid mot nominell avgift och lokaler tillhandahållas, då bolaget anser skäligt.

Billeruds m. fl. a. b. Med undantag av tomter till bönehus synes någon efterfrågan icke finnas.

Storfors bruks a. b. Efter vad här förut framgått, har bolaget hittills ej funnit skäl föreligga att avstycka tomter med full äganderätt, varemot tomtplatser på 50-åriga arrenden i jämförelsevis stor omfattning blivit upplåtna; dylika tomtplatser hava upplåtits utom till boningshus, egnahem, även till missionshus, till kooperativa m. fl. välmotiverade företag.

A. b. Edsvalla bruk. I allmänhet ha inga svårigheter mött.

A. b. Råmen-Liljendahl. Samlingslokaler för flera olika ändamål och i tillräckligt antal finnas på flera olika platser inom socknen; i ett fall har begäran om att få tomt ej kunnat bifallas, då vederbörande ägare ej ansett sig kunna avyttra något på grund av att penningeinteckningar för obligationslån gravera egendomen i sin helhet och man icke utan stora kostnader och besvär kunnat göra gravationsfri försäljning.

Saugbrugsforeningen i Fredrikshald. Ogörligt att få köpa tomt med centralt läge, knappast i utkanter, och då mot dryg betalning, fri upplåtelse otänkbar; sekteristerna söka med alla upptänkliga medel förmå den eller de, som kunna misstänkas vilja tillmötesgå härutinnan, att avstå därifrån.

Forshaga Sulfitt a. b. Inga verkliga svårigheter härför torde ha förefunnits.

Lesjöfors a. b. Inom socknen finnas tvenne folkets hus liggande i närheten av de tvenne industricentra; några försök till byggande av flera dylika samlingslokaler hava ej förefunnits.

Hellefors bruks a. b. Framställning om tomt till samlingslokaler av ifrågasvarande slag har ej försports; behövlige möteslokaler hava upplåtits i bolagets hus, där sådant utan olägenhet kunnat ske, bolaget har understött bildandet av kooperativ förening dels direkt ekonomiskt och dels genom upplåtelse av lokaler.

Gustafsfors fabrikers a. b. Efterfrågan på sådana tomter har ej försports; vid bolagets fabriker vid Gustafsfors och Skåpafors har bolaget för mera än tio år sedan byggt samlingslokaler.

Persbergs m. fl. Grufbolag. Inga svårigheter förekomma.

Kraft- a. b. Gullspång-Munkfors. Så vitt känt inga svårigheter.

A. s. Lier, Varald & Bogen. Man använder sockenstugan och skolhusen till samlingslokaler.

Gravbergskovens a. s. Några svårigheter ha ej förefunnits.

Katrinefors a. b. Ingen svårighet att erhålla tomter till samlingslokaler.

Glafva Glasbruks a. b. Då dylika anspråk framkommit, hava åtminstone bolagen beredvilligt upplåtit tomter.

A. b. Kroppstadfors bruk. Inga svårigheter.

Lundsbergs Fastighets- a. b. Tomter ha här fritt upplåtits till sådana ändamål.

Kohlsäters a. b. Inga svårigheter.

Dejefors kraft- och fabriks- a. b. Inga svårigheter, ty tomter härför hava av resp. föreningar inköpts å stationssamhällets område.

Holmerudsfors a. b. Inga sådana svårigheter kända från senare tid.

A. b. Sundshagsfors bruk; a. b. Skattkärrs Tegel- och Kakelfabriker. Inga svårigheter.

Backetorps kvarn- och sågverks a. b. Tomter till samlingslokaler har det ej mött särskilda svårigheter att erhålla, dels ha bolag upplåtit jord, dels har sådan funnits att köpa av jordägare för rimligt pris.

Större egendomsägare.

Färnebo: Alb. Bergström. Erbjuden tomt icke mottagen, då rum, en f. d. skolsal, fritt ställts till disposition.

Visnums-Kils m. fl. socknar: Hugo Berger; Nor: Olof Andersson; Svan-skog: John Bryntesson; Bro: F. M. Mohn. Inga svårigheter.

Silbodal: Olof Danielsson. Tomter ha erhållits.

Norra Ny: L. O. Nordqvist. Obenägenhet hos hemmansägarna att avsöndra tomtplatser, oskäligt högt pris begäres; enskilda personer, som haft obebodda hus, ha emellanåt upplåtit lokal; där ordenshus finnas, upplåtas dessa.

Norra Ny: Olof Sonesson. I vissa fall svårigheter.

Ekshärad: Daniel Jonasson; P. J. Ekblom. Inga svårigheter.

Kronolänsmän och kronofogdar.

Kronolänsmannen i Färnebo härad. Inga svårigheter, snarare tvärt om.

Kronolänsmannen i Ölme och Väse härads distr. Inga som helst svårigheter.

Kronolänsmännen i Visnums härad; Karlstads härad. Inga svårigheter.

Kronolänsmannen i Grums härad. I stort sett inga svårigheter.

Kronolänsmannen i Gillbergs härad. Inga svårigheter.

Kronolänsmannen i Näs härad. Inga svårigheter hittills, torde icke vara att förvänta.

Kronolänsmännen i Nordmarks härads övre distr.; Jösse härads östra distr.; västra distr. Inga svårigheter.

Frågan 42, huvudinnehåll: om svårigheter mött att få tomter till samlingslokaler för folkliga, ekonomiska och kulturella strävanden av olika slag.

Kronolänsmannen i Äldals härads nedre tingsl. Ingen svårighet å enskild mark, däremot omöjligt att vinna äganderätt till tomtplatser å ett större bolags mark, vare sig jordförvärvet avser tomter till samlingslokaler eller bostadslägenheter.

Kronolänsmannen i Norra Ny och Dalby socknar. Inga svårigheter, flera samlingslokaler för så väl religiösa som nykterhetsföreningar finnas.

Kronolänsmannen i Norra och Södra Finnskoga samt Nyskoga socknar. De enda samlingslokaler, som finnas härstädes, äro skyttepaviljongerna, och till dem har det icke visat sig någon svårighet att erhålla tomter; de frireligiösa ha, ehuru fåtaliga, i år uppfört ett böhus, vartill ett bolag upplåtit plats; godtemplarna arbeta energiskt på att samla befolkningen i sina loger, men de ha ett synnerligen otacksamt arbete, ty de flesta genera sig ej för att ena dagen vara godtemplare och andra dagen "supare"; en stor del av arbetarna ha anslutit sig till socialismen, men de äro svåra att leda och sakna sammanhållning; dessa båda sistnämnda grupper ha väl knappast själva ännu tänkt på att bygga samlingslokaler, men då de en gång besluta sig därför, komma tomter säkerligen icke att nekas dem, som gjort sig kända för ett nyktert och ordentligt uppförande.

Kronolänsmännen i Fryksdals härads övre tingsl.; Fryksdals härads nedre tingsl. östra distr.; västra distr. Inga svårigheter.

t. f. Kronofogden i Fryksdals fögderi. Inga svårigheter.

Frågan 43.

- a) *Förekommer, att genom flottningsförhållandena eller annorledes i socknen svårigheter tillskyndas små jordägare att tillgodogöra sig sin skogsavkastning eller ohägn tillskyndas jordbruket i följd av uppdämningar, våldsamt framsläppande av vatten eller annorledes?*
- b) *Vilka åtgärder skulle krävas för avhjälpande av ett sådant missförhållande?*

Sockenombud.

- 4; 23; 1236. *Färnebo; Nordmark; Råmen.* ¹⁾ Flottning förekommer icke.
13. *Brattfors.* Under Brattfors a. b:s flottningstid fingo en del jordägare sina ägor mer eller mindre skadade; stämning uttogs och bolaget dömdes till skadeersättning.
125. 5 *Gåsborn.* a) Har ej förekommit; bolagen så gott som uteslutande strandägare.
- 4; 3 *Kroppa; Lungsund.* a) Förekommer icke.
1. 2 *Ölme.* a) Inga sådana missförhållanden; flottleder saknas, dämmningsrätt vid en kvarn gör rätt stor skada; härom har under flera år processats, dom har fallit till kvarnägarens förmån.
- b) Enda åtgärd vore upphävande av sådan rättighet, men detta kränker enskild äganderätt och kan nog ej ske.
- 1 *Varnum.* a) Förekommer icke.
- 1 *Visnum.* a) Torde förekomma å någon enstaka egendom.
- 12; 12; 123; 12; 13; 123; 134. *Visnums-Kil; Nysund; Södra Råda; Väse; Alster; Östra Fågelvik; Stora Kil.* a) Förekommer icke.
13. 34. *Frykerud.* a) Inga sådana missförhållanden; ingen särskild olägenhet för skogsavkastningens tillgodogörande, men på flera ställen tillskyndas jordbruket skada; strandägare kring Jösjön ha vidtagit åtgärder mot en bruksägare för påstådd olaga uppdämning; en mängd ängsmarker kring sjön Stora Emsen — delvis i denna, mest inom Boda socken — lida skada genom dammbyggnaderna vid 4 Moriansfors och Brunsbergs bruk; härför ha för några år sedan undersökningar

¹⁾ Angående förhållandet mellan siffror och text, se förklaringen sid. 18.

verkställtts angående möjlighet att få vattenståndet sänkt och nuvarande jord förbättrad och sålunda erhålla nya landvinningar, men man har icke lyckats finna någon utväg.

b) En lagstiftning, som gäve jordägare rätt att, därest vattendränkt mark finnes till värde, som överstiger värdet av det bruk, som förorsakar upp-dämningen, inlösa detta senare till ett pris, som äsättes av en särskild nämnd, eller också, där skörd, som skulle vinnas genom vattenstånds sänkning och reglering, kunde beräknas till högre värde för år än värdet av ifrågavarande bruks tillverkning, skulle sådan upp-dämning undanröjas, antingen på statens eller enskildas bekostnad.

Övre Ullerud. a) Då det på grund av de stora massor virke, som tidtals 1 flottas å Klarälven, är omöjligt att komma över älven med lantmannaprodukter, i synnerhet mjölk, tillskyndas jordbruket stora olägenheter.

b) Flottningsföreningen borde åläggas att ej på en gång släppa ut för mycket virke samt att vid färjorna hålla hjälpmanskap till hands, då svårigheter på grund av virkesmassorna förefinnas för färjornas jämna gång.

Ransäter. a) Förekommer icke; flottleden är allmän och några svårigheter 1 2. 2 i detta avseende ha ej försports; förekommer möjligen i någon mån. 5

Nedre Ullerud; Karlstads landskommun. a) Förekommer icke. 1 4; 1

Grava. a) Flottningsföreningens och bolagens ångbåtstrafik på Klarälven, 1 3. särskilt trafiken av bolagens bogserbåtar, * då de gå utan lastpråmar, är förlust- * 3. 1 3. bringande för en del småbrukare, när ångbåtarna gå med full fart så nära stränderna som möjligt och åstadkomma svallvågor, som i vidsträckt omfattning nedbryta de lösa stränderna och inkräkta på egendomarna; där älven brutit sig fram 1 till allmänna landsvägen, har vägstyrelsen med stora kostnader sökt bota skadan, annars hade älven med säkerhet gått i sjön Södra Hyn och åstadkommit oberäknelig skada; varje höst dämmer bolaget upp ett vattenfall och öppnar för- 3 dämningarna varje vår, dessa fördämningar medföra icke någon skada här på orten men längre upp utefter älven. Förekommer icke. 2

b) Förbud för ångbåtar att gå för nära och med full fart förbi ömtaliga 1 3. ställen.

Hammarö; Nor. a) Förekommer icke. 2; 1

Segerstad. a) Förekommer icke; flottning endast i Norsälven, medför ingen 1 2. 3 skada.

Grums; Borgvik; Ed; Gillberga. a) Förekommer icke. 1; 1 2 4; 1 2 3; 2 4.

Långserud. a) Förekommer icke genom flottning, men genom upp-dämningar 1 för industriellt ändamål.

b) Sjö-sänkning eller brukets flyttande längre ned.

Stavnäs. a) Förekommer icke nämnvärt. 2 3.

Högerud. a) Stora olägenheter genom sjön Värmelens upp-dämning; Säffle 3 kanalbolags regleringsdamm vid Säffle har varit till men för den jordbrukande befolkningen omkring Byälvens vattendrag.

b) Lagstiftningsåtgärder; vid processer i dylika vattenmål borde staten kostnadsfritt lämna jordägarna rättegångsbiträde; bolagens hänsynslöshet mot den jordbrukande befolkningen har åtminstone haft det goda med sig, att bönderna lärt sig förstå, att deras jordpolitik är mera farlig för den självägande bondeklassen än jord- och hävdelagspolitiken.

- 2 4 5. 3 *Glava.* a) Förekommer icke; torde ej vara farligt numera.
- 3 *Värmskog.* a) Många fastigheter utefter sjön Värmelen lida skada genom sjöns uppdämning.
b) Reglering av vattenståndet i nämnda sjö.
12. *Svanskog.* a) Förekommer ofta, förorsakar låga virkespriser.
- 12; 2; 1; 13; 234; *Millesvik; Eskilsäter; Ölserud; Botilsäter; By; Bro; Södra Ny.* a) Före-
12; 1 kommer icke.
- 1 3. 3 *Kila.* a) Ingen flottled finnes inom socknen, men skulle vara till gagn
1 3. för strandägarna kring sjön Sommeln; Säffle kanalbolag har erhållit tillstånd att
till en viss höjd uppdämma vattnet i Byälven vid Säffle till stor skada för
strandägarna efter hela vattendraget; därigenom dränkas hundratals har jord,
3 även hindras vandringsfiskens färder till stort förfång för de många strandägarna,
1 som genom fisket hade icke obetydlig inkomst; genom sjön Sommelns sänkning
ha stora svårigheter uppstått för flottning av saluvirke från åtskilliga tusentals
2 har skogar omkring nämnda sjö till Harefjorden. Inga svårigheter förekomma.
1 3. b) Flottled borde anordnas från Sommeln till Byälven, Säffle kanalbolag
1 borde frångävas sina rättigheter till uppdämning i Byälven; bolaget har emeller-
tid efter åtskilliga rättegångar fått denna rättighet fastställd.
- 1; 3 *Tveta; Sillerud.* a) Förekommer icke.
2. 3 *Holmedal.* a) I någon mån; icke nämnvärt, tvärt om ha bönderna, som bo
1 utefter vattendraget, bra arbetsförtjänst på försommaren; till följd av de höga kost-
nader, som drabba virkesägarna vid begagnandet av flottleden, går för virkesför-
säljaren en avsevärd del av virkets värde förlorad.
b) Genom en smalspårig järnväg skulle virkets värde i väsentlig mån höjas,
enär detta genom industriella anläggningar kunde förädlas på stället och sålunda
undgå flottningskostnaderna.
3. 2 *Västra Fågelvik.* a) Förekommer icke; ohägn tillfogas jordbruket å vissa
hemman, enär vid vårflöde vattnet går över åkrarna.
- 1 2 4. *Töcksmark.* a) Torde icke förekomma.
- 1 2 3. *Östervallskog.* a) Förekommer i regel icke.
- 2 3. 1 *Karlanda.* a) Förekommer icke. Betydligt ohägn tillskyndas ägarna till vid
flottlederna belägna sankmarker genom att vårflödesvattnet icke får obehindrat
bortrinna, utan i och för timmerflottningen hålles inne genom ett system av
dammar; härigenom hålles vattenståndet i flottleden under en stor del av som-
maren betydligt högre än det normala, varigenom ovanberörda sankmarker
bliva försumpade och mindre lämpliga för kultur; för den skada, som härigenom
4 uppstår, erhålla jordägarna ingen ersättning; virket från den östligaste delen av
socknen måste framdrivas till ett vattendrag vid östra gränsen, i vars nedre
del icke finnes allmän flottled; ett bolag har där för privat bruk inrättat flottled
och anlagt fabriker, varför andra virkesköpare hava en lång följd av år hindrats
genom höga dammavgifter m. m. att flotta sitt virke förbi nämnda inrättningar;
följden har blivit, att ingen konkurrens om skogsprodukterna förekommit, utan
hava de självägande skogsägarna, vilka äro beroende av flottleden, varit så gott

Frågan 43, huvudinnehåll: a) om flottningsförhållandena etc. tillskyndat små jordägare svårigheter att tillgodogöra avkastningen eller om ohägn tillskyndas jordbruket i följd av uppdämningar etc.: b) vilka åtgärder skulle krävas för avhjälpan av sådant missförhållande?

som tvingale att antaga de priser, som det nämnda bolaget funnit för gott att betala både vid egendoms- och virkesförsäljningen.

b) Sänkning av vattendraget och ersättning för skadan i den mån sänkning i icke hjälper.

Blomskog. a) Lagen om allmän flottled och flottningsförening tillskyndar i virkesägarna svårigheter, enär en flottningsförening, som ägare till flottled, verkar i någon mån såsom en trustbildning, upphäver konkurrensen samt fördyrar flottningen; efter sjöstränderna är icke så liten inägojord dränkt av vatten, process för vinnande av förbättring fåfång, vattenfallsägarna ha allt för stora rättigheter och ömma ej för andras skada, ehuru de endast äro ägare till små kvarnar, som ej inbringa på tio år så mycket, som kunde skördas å de fördränkta markerna på ett år; för ringa kostnad skulle vinnas c:a 40 har åker och äng.

b) Enklare, billigare anordning för inrättande av flottled; som syneförrättare behöves endast kommunens eller grannkommunens godemän, de nuvarande synerna öka flottningskostnaderna högst betydligt; rättighet att taga bort kvarnarna och sänka sjöarna.

Sibodal; Skillingmark. a) Förekommer icke.

123; 123.

Järnskog. a) Flottningsförhållandena otillfredsställande på grund av att allmän flottled icke finnes, utan vissa bolag, utom kommunen, bestämma priserna, som ej äro låga, men kunde varit högre; ohägn tillskyndas en del jordägare av industrien vid Koppom, när vattenståndet vid vårfloed är särdeles högt.

b) Dammbyggnaden vid Koppom borde sänkas något, älven ovan Koppom ränsas från timmer, både vid stränderna och på älvbotten.

Köla. a) Inga svårigheter med flottningsförhållandena; skada genom upp- dämning förekommer.

b) Förbud mot upp dämning; process med sådant yrkande pågår med bolag.

Eda. a) Förekommer icke; ett par hemman kunna icke för flottning sälja sitt virke annat än till ett visst bolag, då virket ej kan flottas genom forsen vid Charlottenberg och säkerligen ej kan på rimliga villkor få släppas genom bolagets timmersluss, varom dock ingen framställning gjorts.

b) Rätt att mot skälig avgift flotta genom timmerslussen vid Charlottenberg.

Arvika landskommun. a) Förekommer icke.

1236.

Ny. a) Sedan allmän flottled blivit fastställd, råda inga missförhållanden; sedan flottningen slutförts, får varje strandägare ersättning för skada, som förorsakats av flottningen efter godvillig överenskommelse med flottchefen eller efter värdering av synemän; upp dämningar förekomma nästan varje år till men för strandägarnas jordbruk.

b) Bättre reglering av vattnet.

Älgå. a) Förekommer icke, åtminstone ej i någon större skala; ohägn har tillfogats jordbrukare genom upp dämning av sjöar.

Gunnarskog. a) Inga större svårigheter; sedan allmän flottled genomförs, * trots motstånd från bolagshåll, ha förhållandena förbättrats; skadegörelse vid fiskens lektid ersättes efter syn; en del av stränderna, däribland en avsevärd del inägor vid sjön Gunnern, lida i synnerhet på vårarna av Sälboda a. b. medgiven upp dämning; om vintern stå vattendragen stundom torra, ibland påsläppes vatten, så att det flödar över låglänta ängar.

b) En tillsyningsman borde finnas, som ansvarade för att ett visst kvantum vatten, lika för varje dag, framsläpptes.

- 1 2; 12. *Bogen; Brunskog.* a) Förekommer icke.
- 1 *Mangskog.* a) Mycken skada ej uppvägd av den ersättning, som lämnas;
2 ett större bolags uppdämning av sjön Mängen är till mycken skada för kring-
1 2 3 4 liggande jordbruk; flottled finnes ej ännu, men är beviljad ett bolag, som ämnar
bygga sådan, sedan det köpt tillräckligt skog.
- 1 2. b) Borttagande av avsedda bolags dammar, som f. n. icke göra någon nytta,
2 då ingen annan industriell inrättning än en gammal fallfärdig kvarn om två par
stenar finnes; framställning till bolaget härom eller om att få ersättning för den
skada, som drabbar strandägarna, har gjorts, löfte om uppgörelse har erhållits,
men intet har åtgjorts.
- 1 4. *Boda.* a) Genom ett bolags rätt till vattenuppdämning i sjöar och vattendrag
för en mycket ringa industrianläggning tillskyndas ett stort antal enskilda jord-
4 ägare stor skada å vattensjuka ängsmarker; c:a 500 har skulle vinnas för plogen
genom en sänkning av 4 fot vid en anläggning, som i inkomst till stat och
1 kommun lämnar 3 å 400 kr., vilken tillfaller annan kommun; oaktat Borgviks
bolag äger rätt till flottleden förekomma inga avsevärda svårigheter för mindre
jordbrukare.
- b) Öppnande av allmän flottled och dammbyggnadernas sänkning.
- 1-5; 123; 12. *Sunne; Östra Emtervik; Västra Emtervik.* a) Förekommer icke.
- 1 2. *Gräsmark.* a) Flottningsförhållandena reglerade och till belåtenhet.
2 b) Inga åtgärder behövliga.
- 1 2. 2. 1 *Lysvik.* a) Till någon del, genom våldsamt framsläppande av vatten; upp-
3. 4 komna skador ersättas. Förekommer icke; ingen flottled.
2. 1 b) Bättre kontroll på flottningsföreningarna; inga åtgärder behövliga.
- 1 2 3 4 6. *Fryksände.* a) I de flesta vattendrag ha under senare år inrättats allmänna
flottleder, därför ej större svårigheter, någon mindre skada dock till följd av
5 uppdämningar; förekommer på ett ställe vid Bodasjöarna, där dämmningsrätten inne-
haves av ett bolag.
- 1 2 3 4 6. 1-6 b) När allmän flottled kommit till stånd, torde inga ytterligare åtgärder
behöva tillgripas.
- 1 2. 1 3. *Östmark.* a) Förekommer icke; flottningsförhållandena äro eller bliva inom
3 närmaste framtid ordnade, sedan allmän flottled och flottningsförening bildats;
1 i sammanhang med inrättandet av allmän flottled borde ock vid vattendragen å
behövliga ställen uttagas upplagsplatser, s. k. vältplatser, för framkört virke, så
att icke bolag eller enskilda personer, som äga långa sträckor mark vid ett
vattendrag, därå virket från bakom liggande skogar måste uppläggas, kunna ta
oskäligen ersättning för upplåtelsen eller, som någon gång skett, vägra att upplåta
plats; de flottande handskas ofta ovarsamt med vattnet, dock mindre vid allmänna
flottleder än vid icke reglerade vattendrag; flottskador torde icke kunna undvikas.
3. 1 b) Kontroll över flottstyrelsen; flottskadorna borde regelbundet och fullt
rättvist uppskattas; nu erhålla de, som lidit någon skada, några kronor mer
eller mindre, allt eftersom de stå på sig, de efterlätna få ofta intet, då de icke
vilja börja process.

Frågan 43, huvudinnehåll: a) om flottningsförhållandena etc. tillskyndat små jordägare svårigheter att tillgodogöra avkastningen eller om ohägn tillskyndas jordbruket i följd av uppdämningar etc.; b) vilka åtgärder skulle krävas för avhjälpan av sådant missförhållande?

Lekvattnet. a) Förekommer icke; vid uppdämningar ersättes skadan efter 1 2 3 4 6 9. 3 värdering; omöjligt att flotta virket från Ormhöjdens skolrote in på svenskt 7 vattendrag.

b) Inlandsbanans anläggning skulle även i detta avseende bli till lättnad för gränsocknarna, som nu i 400 år varit utan vägar och kommunikationer.

Vitsand. a) Inga nämnvärda svårigheter. 2 3.

b) Rätt för skogsägare, att, där terrängen så påkallar, till vattendragen 3 framforsla virke över andras ägor; exempel givas, då bolag av ren illvilja förbjudit enskilda skogsägare, vilka ej försålt sitt virke till bolaget, att på dess mark frakta eller vid vattendraget avlämna sitt timmer.

Norra Ny; Nyskoga. a) Förekommer icke. 4; 3

Dalby. a) Förekommer icke. 3

b) Lagens tillämpning. 5

Södra Finnskoga. a) Förekommer icke; uppdämning eller våldsamt fram- 2 5. 6 släppande av vatten åstadkommer icke någon skada, men har uppgivits, att ett bolag äger alla dammarna i Smörån samt att flottningen därigenom gjorts så dyr, att den ej lönar sig för enskild person.

b) Torde bli nödvändigt i framtiden att staten övertager flottlederna.

Norra Finnskoga. a) Förekommer icke. 1

Ekshärad. a) Jordbruket lider av uppdämning i och för flottningen; Klar- 3 5. älven översvämmar de låglänta stränderna och försenar vårsådden.

b) Genom strängare kontroll av flottuppdämningar.

Gustav Adolf. a) Förekommer icke. 1

Norra Råda. a) Inga svårigheter; där skada förorsakats strandägarna, ha 1 2 3 4 5 6. 1 dessa erhållit ersättning efter godemäns värdering; bolaget har inlöst stränderna, 5 som satts under vatten.

Sunnemo. a) Uddeholms bolag har laga tillstånd att mot viss ersättning 1 2 3 4. uppdämma sjöarna, vilket vållar ej obetydligt men.

b) Förbud mot sådan uppdämning; ingen utsikt till ändring, ty lösenpriset 1 2. 3 4. har bestämts genom häradsyn.

Nyed. a) Dylika olägenheter förekomma icke; flottningen har ännu icke nått 2 4. 4 någon större omfattning.

Älvsbacka. a) Förekommer icke; flottning av virke förekommer icke; 2 3 5. 4 flottled kunde inrättas, ty en långsträckt sjö leder tvärs igenom socknen och vid sjöns ända går en älv till en annan sjö, men ett bomullsspinneri vid älven lägger för närvarande hinder i vägen för flottled; inga ägor lida av sjöns uppdämning, genom dess sänkning skulle fruktbara ägor uppstå.

Bolag.

Uddeholms a. b.; Billeruds m. fl. a. b. a) Förekommer icke.

Storfors bruks a. b. a) Tack vare ett "hopande av jord i bolagshand", hava flottleder å området kunnat komma till utbyggnad och skogsbruket i allmänhet ökat i intensitet; bolaget tillåter mot självkostnader främmande att flotta i sina

flottleder, något intrång kunna flottningsförhållandena således ej sägas hava haft på traktens egendomar.

A. b. Edsvalla bruk; a. b. Råmen-Liljendahl. a) Förekommer icke.

Saugbrugsforeningen i Fredrikshald. a) Förekommer icke, tvärt om.

Forshaga Sulfit a. b. a) Förekommer icke å Klarälvens vattensystem.

Hellefors bruks a. b.; Gustafsfors fabrikers a. b.; Persbergs m. fl. Grufbolag; Kraft- a. b. Gullspång-Munkfors; A. s. Lier, Varald & Bogen; Grävbergskovens a. s. a) Förekommer icke.

Katrinefors a. b. a) Förekommer icke; från Vitsands socken ha inga klagomål häröver försports.

Glafva Glasbruks a. b.; a. b. Kroppstadfors bruk; Lundsbergs Fastighets- a. b. a) Förekommer icke.

Kohlsäters a. b. a) Har förekommit, men skadan har fått ersättas.

b) Åtgärder därför ej nödiga, då den skyldige får ersätta skadan.

Dejefors kraft- och fabriks- a. b. a) Förekommer icke, tvärt om flottningsförhållandena underlättas.

Holmerudsfors a. b. a) På senare år hava flottningsavgifterna, sedan allmän flottled blev erkänd och flottningen skötes av flottningsförening, stegrats dubbelt, dessa äro dock lika för alla virkesägare; skada genom uppdämningar torde ske mindre och icke i större utsträckning än förut brukligt.

A. b. Sundshagsfors bruk. a) Förekommer icke.

Fådens Sjösänkningsbolag. Allmän flottled.

Större egendomsägare.

Färnebo: Alb. Bergström. a) Flottningen, vars fördelar genom virkets sjunkning kan väcka nationalekonomiska betänkligheter, försvärad för de mindre trafikanterna, genom bestämmelser om inregistrerat flottningsmärke, för vilket en hög och för alla lika avgift måste erläggas; detta omöjliggör i många fall flottning för dem, som ha små kvantiteter virke.

Visnums-Kils m. fl. socknar: Hugo Berger; Nor: Olof Andersson; Svanskog: John Bryntesson; Bro: H. v. Axelson. a) Förekommer icke.

Bro: F. M. Mohn. Ingen flottning.

Silbodal: Olof Danielsson. a) Förekommer icke.

Norra Ny: Daniel Andersson. Goda flottningsförhållanden.

Norra Ny: L. O. Nordqvist; Olof Sonesson; Dalby: Per Persson. a) Torde icke förekomma.

Frågan 43, huvudinnehåll: a) om flottningsförhållandena etc. tillskyndat små jordägare svårigheter att tillgodogöra avkastningen eller om ohägn tillskyndas jordbruket i följd av uppdämningar etc.; b) vilka åtgärder skulle krävas för avhjälpande av sådant missförhållande?

Ekshärad: Daniel Jonasson. a) Förekommer icke.

Ekshärad: P. J. Ekblom. a) Från strandägare vid flottleder framställas årligen anspråk på ersättningar för genom flottningen förorsakade skador och intrång; rimlig ersättning brukar betalas, vilken jämte övriga kostnader för flottningen avdragas av köparen från verkets inköpsvärde, varför alltså verkessäljarna i sista hand få betala skadeersättningen; i sådana fall, där strandägarna jämväl äro verkessäljare, ligger det i deras eget intresse att hålla ersättningsanspråken inom rimliga gränser; äro anspråken så högt tilltagna, att uppgörelse ej kan ske under hand, hänskjutes tvisten till skiljemän.

Kronolänsmän och kronofogdar.

Kronolänsmannen i Gillbergs härad. a) I ringa mån i fråga om flottning, men ej uppdämning inom Svanskogs socken genom därvarande fabriksdrift.

b) Inga åtgärder.

Kronolänsmannen i Nordmarks härads övre distr. a) Förekommer icke.

Kronolänsmannen i Jösse härads västra distr. a) Inga anmärkningar.

t. f. Kronofogden i Fryksdals fögderi. a) Förekommer icke.

Frågan 44.

Hava enligt erfarenheten större jordegendomar medfört gagn för jordbrukets skötsel eller ortsbefolkningen och i så fall i vilka hänseenden?

Sockenombud.

- 2 *Nordmark.* ¹⁾ Ha medfört flera arbetstillfällen för ortsbefolkningen.
13. *Brattfors.* Varken gagn eller skada.
12. 4 *Gåsborn.* Endast småbönder finnas. Större egendomar medföra intet gagn;
5 bereda ortsbefolkningen biinkomster genom skogsarbete.
4. 1 *Kroppa.* Intet gagn. Alla egendomar små.
- 2 *Ölme.* Medfört tillgång på arbete för jordbruksarbetare samt föregått med
1 exempel i fråga om jordbrukets rationella skötsel; med nuvarande dyra och
svåråtkomliga arbetskrafter kan man omöjligen påstå, att större jordegendomar
skulle kunna medföra ökad avkastning genom rationell skötsel och skördens rätta
tillvaratagande.
- 1 *Varnum.* De större egendomarna skulle, om de vore uppdelade i smärre,
lämna utkomst åt en talrikare befolkning.
- 1 *Visnum.* Som större egendomar här skötas någorlunda bra, ha de varit
till gagn.
12. *Rudskoga.* Lämna biförtjänst åt mindre jordbrukare och lägenhetsinnehavare.
123. *Södra Råda.* Stora Årås tillhandahåller utsäde m. m. samt tjänar i fråga
om jordbrukets skötsel som föredöme för det mindre jordbruket.
1. 12. *Väse.* Intet nämnvärt gagn; de större jordbruket kunna i vissa fall tjäna som
föredöme för de mindre genom de nya metoder och redskap, som där komma
till användning.
- 1 *Alster.* Medfört gagn genom bättre skötsel, då tillräckligt eget kapital
3 funnits; hava icke medfört något gagn.

¹⁾ Angående förhållandet mellan siffror och text, se förklaringen sid. 18.

Stora Kil. Intet gagn; de fåtaliga större egendomarna medföra i allmänhet 3 4. 1
gagn, giva exempel på ett kraftigare och intensivare jordbruk med bättre red-
skap och maskiner, varigenom en djupare och bättre jordkultur åstadkommes;
med sina större kapital kunna de experimentera och sedan visa de mindre jord-
brukarna vägen, som av dem utan risk kan följas.

Frykerud. Större egendomar förekomma icke; de medelstora egendomarna 1 2 3 4. 4
ha icke medfört större gagn för jordbrukets skötsel än andra mindre egendomar,
som äro så pass stora, att de kunna ha två hästar och använda tidsenliga
redskap; att skapa en massa småbruk med en ko eller ölandshäst som dragare
och sedan för dessa förorda djupkultur, fjäderharv, ringvält m. m., det passar
föga; såsom större egendoms gagn för ortsbefolkningen torde få erkännas, att
en del arbetare och i närheten boende småbrukare och lägenhetsägare få arbets-
förtjänst vid dylika; sällan finner man större egendomar så omständigt och väl
skötta som självägande småbönders jordbruk, skörden blir och vanligtvis både
till kvantitet och kvalitet bättre hos de senare, enär de i allmänhet passa och
sköta bärgningsarbetet bättre.

Övre Ullerud. Kunna anses som kulturhårdar, de mindre få av dem lära 1
sig att bättre bruka och gödsla jorden.

Ransäter. Tyckas vara till gagn därigenom, att å dessa jordbruket skötes 2
mera rationellt och på så sätt till lärdom för andra; förr ha de större egen- 5
domarna varit vägledande för de mindres skötsel, men sakna nu all betydelse i
detta avseende, då de mindre skötas fullt lika bra, åtminstone i stort sett.

Nedre Ullerud. Ha varit mönster för de mindre, då de vanligtvis först 1
inköpt de förmånligaste jordbruksredskapen; sköta jorden rationellt. 4

Grava. Intet gagn numera; förr gagn genom ett jämförelsevis bättre bruk 1 2 3. 1
av jorden och genom att lämna arbetstillfällena åt personer, som icke hade eget
jordbruk, nu ha de svårt att hålla jämna steg med småbruken.

Hammarö. Intet gagn, snarare tvärt om; deras underhavande komma i all- 3
mänhet fattigvården till last.

Nor. Ha föregått de mindre med exempel i fråga om jordens skötsel. 2

Segerstad. Större egendomar föregångare vid anskaffandet av maskiner och 3
deras demonstrering, i vilket avseende de dock nu torde fyllt sin mission.

Grums. Större egendomar i många fall föregångare på jordbruksområdet, 1
i synnerhet i fråga om maskindrift och rasdjurs anskaffande.

Borgvik. Gagn genom beredande av arbetsförtjänst och såsom föredöme 1 4.
för mindre jordbrukare.

Ed. De större egendomarna ha visat hur de små böra brukas; tillhanda- 1. 2 3.
hålla den köpande allmänheten ladugårdsprodukter.

Gillberga. Ett fåtal, väl skötta, ha stor betydelse för de mindre jordägarna 2
såsom föredömen i brukning och kreatursavel samt genom de tillfällen till arbets-
förtjänst, som de bereda den närboende befolkningen.

Stavnäs. Intet gagn i något avseende; föregångare med olika experiment, 2 3. 1
såsom användande av utsäde, konstgödsel, maskiner.

Högerud. I vissa avseenden; där endast småbruk finnas, kunna svårigheter 3
uppträda för dem, som inga kreatur ha, att skaffa mjölk till husbehov, då små-
brukarna i många fall ha den uppfattningen, att uppfödning av kalvar med mjölk

samt beredning av smör till avsalu är att föredraga framför mjölkförsäljning, då ingen ordnad sådan finnes.

35. 4 *Glava.* Intet gagn; större egendomar ha lättare att avlöna person med teoretisk och praktisk bildning, kunna därför medföra gagn för övrig jordbruks-skötsel; en större egendom producerar alltid mycket mera än som konsumeras, då där är jämförelsevis litet folk, som underhålles, mot å de små; detta gör, att ortsbefolkningen kan lättare erhålla ladugårdsprodukter m. m.
- 2 *Millesvik.* De större jordbruken hava föregått med inköp av maskiner, redskap, utsäden m. m. och på så sätt nästan tvingat de mindre att följa efter; hava härigenom medfört gagn för jordbrukets skötsel.
- 1 *Ölserud.* Skötas större egendomar väl, följa de mindre exemplet.
- 3 *Botilsäter.* Atminstone icke på de senare åren.
24. *2 *By.* Ha medfört gagn i fråga om ordnat växelbruk, husdjursskötsel, * maskiners användande.
12. *Bro.* Medfört gagn därigenom, att de mindre jordbrukarna fått se moderna jordbruksmaskiner och redskap samt fått tillfälle till inköp av rasrenare kreatur och bättre utsädesvaror.
- 1 *Södra Ny.* Intet gagn.
13. 2 *Kila.* Intet gagn. Medfört gagn i flera avseenden, då där bedrivs en mera rationell jordbruksdrift, så väl genom anskaffandet av ändamålsenliga jordbruksmaskiner som införandet av en förädlad kreatursstam, och föredömet har så småningom^o efterföljts av ortsbefolkningen och förbättrat dennas ställning; utan större egendomar skulle jordbruket säkert stått på en mycket lägre ståndpunkt, än det nu faktiskt gör.
145. *Sillerud.* Småbrukare ha bättre utkomstmöjligheter på trakter, där det även finnes någon större jordegendom, och småbrukarelotter, som ligga i större egendoms närhet, äro mera begärliga och betalas högre än sådana, där endast småbruk finnas; de större jordägarna ha föregått de mindre med praktiska exempel på jordbrukets område och i allmänhet lämnat de mindre pekuniärt stöd, där så behöfvts, därför lyckligast med omväxlande större och mindre jordbruk.
123. 3 *Holmedal.* Intet gagn; de äro dåligt brukade, arbetet betalas även uselt, så att arbetsfolket reser till Amerika eller Norge.
12345. *Töcksmark.* Den enda förekommande större egendomen var under förre ägaren till gagn, då den tjänade som föredöme i rationell skötsel samt lämnade 35. tillfällen till arbetsförtjänst åt närboende; nu brukas egendomen sämre än böndernas.
14. 4. 2 *Karlanda.* Intet gagn, endast en större egendom finnes; ingen sådan finnes.
1234. *Blomskog.* Socknens enda större egendom, kyrkoherdebostället, numera till *1. 234. intet gagn, *då den ej brukas så, att man därav får lära något; för länge sedan var dess skötsel ovanligt god och tjänade som föredöme för traktens jordbrukare.
- 1 *Silbodal.* Ha större möjligheter att experimentera, skaffa arbetsförtjänster 2 åt många; de, som ligga närmast Årjängs samhälle, äro till ovärderlig nytta genom 3 att lämna mjölk m. m. till befolkningen därstädes. Intet gagn.

Frågan 44. Hava enligt erfarenheten större jordegendomar medfört gagn för jordbrukets skötsel eller ortsbefolkningen och i så fall i vilka hänseenden?

- Köla.* Medföra gagn, då de kunna införa förädlade kreatursraser och pröva 2
nyttan av moderna redskap. Hava icke medfört gagn. 134.
- Edu.* Intet gagn; större bolagsegendomar skötas väl, bättre än småbruken 1. 3
i allmänhet.
- Arvika landskommun.* Gagn genom omsorgsfullare och modernare skötsel; 3
ha varit föregångare vid införandet av nyare och bättre brukningsmetoder, an- 2
skaffandet av bättre kreatur, utsäde, maskiner, redskap. Intet gagn. 6
- Ny.* Inga egentliga större egendomar, *endast två mindre säterier, vilka pro- 12. *1
ducera rätt mycket mjölk, som försäljes till industriebefolkningen.
- Älga.* Hava icke medfört något gagn. 2
- Gunnarskog.* Intet gagn; en och annan lösarbetare kan få jämnt arbete, 1245. 4
men uppdelade på flera händer, skulle de föda åtskilligt flera; för 50 år 1
sedan sköttes ett bolags egendom mönstergillt och medförde då nytta för orten,
men i den mån arbetskrafterna fördyrats, har en tillbakagång ägt rum; de, som
med egna arbetskrafter kunna sköta sitt jordbruk, ha största utsikten att reda sig.
- Bogen.* Intet gagn. 34.
- Brunskog.* Varken nytta eller skada. 12.
- Boda.* Intet gagn. 4
- Sunne.* Föregångare med ett rationellt brukningssystem. 5
- Östra Emtervik.* Större egendomar äro till nytta såsom förebilder be- 123.
träffande tillämpningen av rationella och moderna jordbruksmetoder.
- Gräsmark.* Intet gagn framför de mindre. 12.
- Fryksände.* I gångna tider torde de större jordägarna som föregångsmän 12346.
haft en uppgift att fylla, numera varken till gagn eller skada.
- Östmark; Lekvattnet.* Intet gagn. 34; 78.
- Vitsand.* Intet gagn; lämna med nuvarande brukningssätt långt under halv 23. 3
ordinär skörd.
- Dalby; Södra Finnskoga.* Intet gagn. 3; 256.
- Norra Råda.* Genom sina utmärkta djur föregångare beträffande jordbruks- 5
skötseln, särskilt kreatursaveln.
- Nyed.* Ha lärt de mindre jordägarna bättre jordbruksmetoder; att de med- 1. 4
fört gagn torde icke kunna bevisas.

Bolag.

Uddeholms a. b. Ett större jordbruks avkastning blir till större del än
från ett mindre tillgänglig för avsalu och därigenom av gagn för särskilt industri-
arbetarna, som behöva köpa sina livsmedel.

Billeruds m. fl. a. b. De större egendomar, som ägas av bolag eller en-
skilda i god ekonomisk ställning, hava givetvis varit till gagn för jordbruket på
så sätt, att det i stort sett varit dessa egendomar, som kunnat följa utvecklingen
inom jordkulturen och därigenom verkat som experimentfält och åskådnings-
material för de mindre jordbruken; från de i allmänhet bättre utvalda kreaturs-
besättningarna å dessa stora jordegendomar har kreatursstammen inom orterna

kunnat rekryteras eller genom avel förbättras, varigenom kreatursskötseln gått framåt; för ortsbefolkningen hava dessa egendomar dessutom utgjort inköpskällor, när av någon anledning köpbehov förelegat av utsädesspannmål, mjölk m. m., slutligen ha genom dessa jordbruk arbetstillfällen i viss mån kunnat beredas mindre jordbrukare.

Storfors bruks a. b. Se svaren å frågorna 10, 30, 31 och 32.

A. b. Edsvalla bruk. De större egendomarna, som skötas bra, lämna goda exempel att följas av de mindre jordbruken.

A. b. Råmen-Liljendahl. Jordbruket skötes helt säkert mera rationellt å större jordegendomar.

Saugbrugsforeningen i Fredrikshald. Erfarenhet därom ges ej här, men givetvis har en större egendom rikare möjligheter att experimentera och därigenom vinna lärdomar, vilka sedan komma de små till gagn.

Lesjöfors a. b. Att de inom socknen befintliga större jordegendomarna sammanförts under bolagens regim, har alldeles tydligt varit till gagn för jordbruket och ortsbefolkningen, dels genom den rationellare skötsel, som dessa jordegendomar därigenom få och dels genom att dessa jordegendomar varit för bolagen ett stöd, så att den inom orten befintliga industrien kunnat bestå och utvecklas till nuvarande ståndpunkt.

Persbergs m. fl. Grufbolag. Det påtagliga gagnet av bolagets jordförvärv har varit industriens och här i synnerhet gruvhanteringens utveckling, det uttåliga, vetenskapligt bedrivna skogsbrukets större landvinningar och därmed följande allt rikligare arbetstillfällen, fränsett en rikligare avkastning från markenheden. Skulle jordbruket inom större delen av Värmland komma att tillgodos ses på bekostnad av industrien, och skulle en rationell skogshantering komma att upphöjas till förmån för spekulanter, då går detta län en i sanning dyster framtid till mötes; sedan skogarna blivit kalmarker, kommer åkerjorden helt säkert att bli ödebygd, och den livliga verksamhet, som nu kännetecknar våra bergslager, kommer snart att tillhöra en gången tid. Nej, skall vårt land för framtiden kunna bestå i den mördande konkurrensen från andra länder, tål det väl att se till, att alla våra rika resurser bli väl utnyttjade och att svensk industri och svensk företagsamhet noga vårdas och uppmuntras med alla de hjälpmedel, som stå våra statsmakter till buds.

Kraft- a. b. Gullspång-Munkfors. De större egendomarna föregå ofta med nya eller förbättrade arbetsmetoder och giva sysselsättning åt ett flertal sådana jordbruksarbetare, som eljest skulle hava svårt att finna för dem passande arbete.

Lundsbergs Fastighets- a. b. Arbete har därigenom beretts den medellösa befolkningen.

Dejefors kraft- och fabriks- a. b. Om jorden skötes rationellt, utgöra de ett efterföljansvärt exempel.

Holmerudsfors a. b. Icke av någon större betydelse under sista mansålder.

Backetors kvarn- och sågverks- a. b. Genom att det beretts arbetsförtjänst åt en del arbetare, som varit i saknad av sådan, torde de större egendomarna varit till gagn, synnerligast för sådana, som ej kunnat köpa någon jordegendom, men haft håg och fallenhet för jordbruk.

Frågan 44. Hava enligt erfarenheten större jordegendomar medfört gagn för jordbrukets skötsel eller ortsbefolkningen och i så fall i vilka hänseenden?

Större egendomsägare.

Färnebo: Alb. Bergström. Gagn genom exempel på bättre skötsel.

Visnums-Kils m. fl. socknar: Hugo Berger. Genom sin bättre skötsel av jorden ett föredöme för de små; lämna arbetsförtjänst till jordbruksarbetare, icke blott utgående i vissa penningar, utan på många andra sätt, såsom husrum, vedbrand, mjölk och kofoder, potatisjord, fri läkare, diverse skjutsar m. m., varigenom dessa i allmänhet hava en bättre och tryggare existens än självägande småbrukare.

Nor: Olof Andersson. Ha gått före med exempel på jordens bättre skötsel och bättre jordbruksredskap.

Svanskog: John Bryntesson. Gagn.

Bro: H. v. Axelson. Föregångare på jordbrukets och skogsskötselns område.

Bro: F. M. Mohn. Ha i allmänhet gått i spetsen vid införande av nya metoder, som varit till stort gagn för de mindre.

Silbodals: Olof Danielsson. Till stor nytta, enär de ha mjölk m. fl. jordbruksprodukter att avyttra till det närliggande Arjäng.

Norra Ny: L. O. Nordqvist. Icke så synnerligen mycket.

Ekshärad: P. J. Ekblom. På herrgårdarna långt tidigare än hos allmogen bättre insikt i lantbruk; lantmännen ha hämtat från de större gårdarna många lärdomar om bättre bruknings sätt, nya metoder i jordbruk och lantushållning i allmänhet.

Kronolänsmän och kronofogdar.

Kronolänsmannen i Färnebo härad. Ej i annat avseende än att jordbrukets skötsel möjligen förbättrats.

Kronolänsmannen i Ölme och Väse härads distr. De större jordegendomarna kunna icke anses hava i anmärkningsvärd grad medfört vare sig gagn eller skada för jordbrukets skötsel eller ortsbefolkningen, dock snarare gagn än skada, i det att de lämnat arbete åt sådana småsittare, som icke kunnat leva uteslutande på det egna lilla jordbruket; likväl kan icke nekas till att ett större antal människor skulle kunna hava sin utkomst, om de största egendomarna styckades till smärre, samt att jorden i så fall möjligen skulle kunna lämna större skördar, om brukarna av de uppkomna mindre egendomarna vore i besittning av nödigt kapital, nödiga kunskaper och intresse för jordens brukande, dock kan någon svårighet icke f. n. anses föreligga för den, som innehar nödigt kapital och god vilja att skaffa sig eget jordbruk.

Kronolänsmannen i Visnums härad. De större egendomarna ha medfört gagn; ägarna ha föregått de mindre med avseende på användande av tidsenliga maskiner och rationella metoder.

t. f. Kronolänsmannen i Karlstads härad. Å de större egendomarna i allmänhet nyare och bättre brukningsmetoder först tillämpade, vilket såsom föresyn varit till gagn för jordbrukare å mindre egendomar.

Kronolänsmannen i Grums härad. Ha ej medfört något gagn, varken för jordbrukets skötsel eller ortsbefolkningen; i allmänhet hava de i Värmland för litet folk till arbete under skördetiden och få mera än de mindre jordegendomar vid svårt bärgningsväder skörden skadad, jorden köres och brukas sämre än å medelstora jordegendomar.

Kronolänsmannen i Gillbergs härad. Egendomarna brukas av ägarna själva utan undantag; obebodda torp och lägenheter finnas, men efterfrågas sällan; tillfällen till arbetsförtjänst så väl å större som mindre gårdar förefinnas särskilt vår-, sommar- och höstetid, vilket till stor del gagnar arbetsbefolkningen; det är mycket vanligt att arbetaren av husbonden erhåller sina livsförnödenheter såsom spannmål m. m. till billigare pris än husbonden erhåller av uppköpare.

Kronolänsmannen i Näs härad. Knappast.

Kronolänsmannen i Nordmarks härads övre distr. Intet gagn.

Kronolänsmannen i Jösse härads västra distr. Medfört gagn genom den mera rationella skötsel, som måste tillämpas å ett större jordbruk mot å ett mindre samt icke minst därigenom, att småbrukarna bliva i tillfälle att å de större egendomarna se, huru nyheter inom jordbruksredskapsområdet verka i praktiken.

Kronolänsmannen i Älvdals härads nedre tingsl. Intet gagn.

Kronolänsmannen i Norra Ny och Dalby socknar. Större jordegendomar förekomma icke.

Kronolänsmannen i Norra och Södra Finnskoga samt Nyskoga socknar. Det torde icke kunna påvisas, att större jordegendomar å denna ort medfört mera gagn för jordbrukets skötsel eller ortsbefolkningen än de mindre.

t. f. Kronolänsmannen i Fryksdals härads nedre tingsl. östra distr. Genom att i orten införa tidsenliga metoder och maskiner.

t. f. Kronolänsmannen i Fryksdals härads nedre tingsl. västra distr. Större jordegendomar hava icke medfört gagn för jordbrukets skötsel och icke heller för ortsbefolkningen i annan mån, än att tillfälle till arbetsförtjänster beretts inom orten boende arbetare.

Hushållningssällskapets underlydande tjänstemän.

Jordbrukskonsulenten. När det gällt något gagneligt nytt, har det större jordbruket varit vägvisande och ledande för alla övriga slags jordbruk, det må vara nya arbetsmetoder av åkerjorden, nya redskap, gödselmedel, sädessorter eller nya byggnadsanordningar eller att pröva nya raser av husdjur, nya fodermedel m. m., alltid har det större jordbruket varit mäktigt att först pröva det nya till stor nytta och vinst för allt annat jordbruk.

Frågan 45.

Vilka åtgärder skulle enligt eder uppfattning lämpligen kunna vidtagas för att förekomma sådana fortgående jordförvärv för industriellt ändamål, i skogsspekulativt syfte eller i och för storgodsbildning, som kunna anses övervägande skadliga?

Sockenombud.

Nordmark. ¹⁾ Inga åtgärder erforderliga. 2

Rämen. Lagstiftning samt bättre lösning av egnahemsfrågan. 1 2 3 6.

Brattfors. Lagförbud mot bolags jordförvärv; detta skulle dock medföra en minskning av jordvärdet och sålunda minskad skatt till det allmänna. 1 3. 1

Gåsborn. "Norrlandslagens" vidare tillämpning; upplysningsarbete för väckandet av starkare hemkänsla och högre värdesättning av den trygga självständighet, som den egna torvan erbjuder. 4. 5

Kroppa. Ett bolag har all jord inom socknen; förbud för ytterligare jordförvärv. 4. 1 3.

Lungsund. Skogsspekulationen bör icke få gå så långt, att hela kommuner ödeläggas, ägare och besittare av jorden måste även ha del av skogen, i annat fall bliver jorden värdelös; genom storgodsbildningen försämras jorden i många fall, storgodsen ha lönearbetare och därmed ökas det sociala eländet; jorden åt den enskilde, starkt understödd av staten, skall giva stöd åt ett framtida Sverige.

Ölme. Inga åtgärder erforderliga eller lämpliga; då jordförvärv ske i spekulativt syfte för skogsavverkning, skulle denna icke få ske till lägre dimension än högst till 5 tums diameter vid brösthöjd, då ungsogsbeståndet bättre än nu skyddades och skogstillgången ej äventyrades, men då fackmän, på grund av vissa lokala förhållanden med avseende på skogens beskaffenhet, icke gilla ett sådant lagförslag såsom gällande i allmänhet, torde det vara förmätet föreslå sådan åtgärd till förverkligande gent emot fackmäns åsikter, helst skogsvårdsstyrelsen skall vaka över att icke skogsskövling förekommer. Inga sådana jordförvärv, varför inga åtgärder utom möjligen "Norrlandslagens" tillämpning.

¹⁾ Angående förhållandet mellan siffror och text, se förklaringen sid. 18.

- 1 *Varnum*. Inga åtgärder erforderliga.
- 1; 123. *Visnum; Södra Råda*. Sådant jordförvärv torde icke komma att äga rum.
- 1 *Väse*. Lagstiftning.
- 1 *Alster*. De industriella jordförvärven här kunna icke anses skadliga, då skogen skötes med tanke på att behålla den i framtiden och åkerjorden med en mindre skogsareal antingen säljes eller bortarrenderas; mera skada göra enskilda skogsspekulanter, vilka realisera skogen fortast möjligt och sedan sälja egendomen skoglös samt försvinna; gentemot sådant kunde möjligen en skärpning av skogslagen vara till nytta.
12. *Östra Fågelvik*. Inga åtgärder behövliga.
34. 1 *Stora Kil*. Begränsning genom lagstiftning. Sådana jordförvärv förekomma icke.
- 4 *Frykerud*. Det är svårt att förbjuda svensk medborgare förvärva svensk jord, men en omläggning av skatterna på jordbruk torde icke vara utan betydelse i denna sak; den självägande bonden, som har familj att försörja och ingen annan förtjänst än sitt jordbruk, måste uppbringa det till det bästa möjliga, om han skall få sin utkomst därav, men i samma mån, som han förbättrar, ökas tax.v. och skatterna; sparar han skogen, så ökar även detta tax.v.; om annan person, bosatt på annat håll, köper liknande skogsegendom, avverkar skogen, bor icke på egendomen, håller inga kreatur där, låter husen förfalla, nedsättes tax.v., inkomsten (behållningen) blir ringa, då arbetet göres för lega, och hans skatt blir snart hälften mindre än dens, som hade en familj att försörja; de skattebelopp, som nu vila på jordbruket, borde fördenskull läggas på jordvärdet, ej på arbetet, som utföres på jorden, och på skogsmarken efter areal och godhet, ej på skogen; ett annat sätt vore kanske tänkbart: att inskränka enskilds och kanske även bolags rätt att förvärva jord till mera än en viss procent av hela kommunens jordareal, t. ex. så att ingen finge besitta mera än en 20-del eller 40-del av socknen; att beräkna efter viss procent av kommunens tax.v. är mindre lämpligt; visst maximum kunde även stadgas, t. ex. högst 500 har i samma kommun, samt för bolag och övriga, som skulle medgivas rätt till jord i flera socknar, kunde sammanlagda maximum sättas till viss procent av hela rikets areal, t. ex. en 50 000-del.
- 1 *Övre Ullerud*. Inga hinder mot bolagsförvärv, men bolagen böra vara skyldiga att väl bruka eller låta bruka den åkerareal, som finnes, och ej som nu utlägga en stor del därav; det förefaller märkvärdigt, att staten genom premier m. m. uppmuntrar odlingsföretag, som måhända om något år ägas av bolag och då åter utläggas till skogsmark; en vanhävdslag med stora böter vore här på sin plats, och böterna kunde sedan användas till premiering av odlingsföretag;
- 5 all odlad jord borde innehas av enskild ägare, varför jorden bör beskattas efter storleken av innehavd areal, så att varje har brukad jord, som sammanslås till mer än 25 har, beskattas dubbelt, och ytterligare för 50 har en fördubblad förhöjning; på så sätt vore det ej vidare inkomstbringande för bolag att förvärva odlad jord och göra den till skogsmark.
1. 5 *Ransäter*. Inskränkning i bolagens jordförvärv; jordbrukare ha som spekulanter svårt att konkurrera med de kapitalstarka sammanslutningarna, varför ett

Frågan 45, huvudinnehåll: vilka åtgärder skulle lämpligen kunna vidtagas för att förekomma sådana fortgående jordförvärv för industriellt ändamål, i skogsspekulativt syfte eller i och för storgodsbildning, som kunna anses övervägande skadliga?

inom vissa gränser hållet förbud torde vara den enda åtgärd med någon effektivitet, som kan förordas.

Nedre Ullerud. Lagförbud bäst. Åtgärder obehövlige. 1. 4

Grava. Ingen fara för storgodsbildning; de större egendomarna sönderfalla 1 2. 2
av sig själva, att söka hindra industrien torde icke vara klokt; till förekommande 3
av storgodsbildning borde staten ha förmånsrätt att inköpa alla salubjudna egen-
domar, undantagandes smärre dylika, som säljas till något av barnen; på detta
sätt skulle det bli någon sanning i uttrycket "Sverige åt svenskarna", och jorden
icke som nu ligga i händerna på norska och engelska kapitalister, som utsuga
arbetarna och göra slut på naturrikedomarna.

Hammarö. Dylika jordförvärv förekomma icke. 1

Segerstad. Vid skogsspekulationer kommer alltid den uppodlade jorden i 3
jordbrukares händer, fastän ofta under mindre gynnsamma förhållanden än förut.

Grunns. Stiftandet av en lag, som stadgade, att ett visst minimum nöt- 1
kreatur skulle födas å viss areal odlad jord, ävensom att hus, diken och häg-
nader skulle vidmakthållas; exempel finnas, hurusom mejeridrift måst nedläggas,
till följd av att flera medelstora egendomar kommit i händerna på ägare, som
ej intressera sig för jordbruk och följaktligen icke hålla några nötkreatur till
avsvevärd skada för hela orten, särskilt för traktens småbönder.

Borgvik. Inga åtgärder behövlige. 1 4.

Ed. Dylika jordförvärv böra i lag förbjudas. 1

Gillberga. Ingen förbudslagstiftning. 2

Stavnäs. Genom "Norrlandslagens" tillämpning även för Värmland skulle 3
mycket vinnas; införande av jordvärdeskatt. 2

Högerud. Först och främst utsträckande av "Norrlandslagen" även till 3
Värmland, förbättrande av lagen om egnahemslån, så att större lån för jordbruks-
lägenheter kunde erhållas, ävensom förenkling i formerna för erhållande av dylika
lån genom att göra kommunerna till läneförmedlare, stiftande av en vanhävdslag,
så sträng att storgodsbildning bleve nära nog omöjlig.

Glava. "Norrlandslagens" tillämpning; lagstiftning mot bolags rätt att för- 5. 3
värva jord; för varje år en sådan lagstiftning låter vänta på sig, desto svårare
blir det att få den sådan, att den fyller sitt ändamål; begränsning i förvärvs- 4
rätten, vilken ej skulle förorsaka industrien någon skada, ej heller ägaren till
egendomen, ty egendomens produkter, av vad slag som helst, finge alltid sin
avsättning och den, som säljer sin egendom, får i 99 fall endast ut för sin skog.

Millesvik. Intet jordförvärv i spekulativt syfte. 2

Ölserud. Troligen komma en del jordförvärv, tillhörande stärbhus att för- 2
säljas, då hemmansdelarna icke med fördel kunna brukas.

By. Någon egentlig storgodsbildning förekommer icke. 3

Bro. Om skogsvårdsstyrelsen tillser, att skogslagen ej överträdes, torde 2
några särskilda åtgärder ej vara nödvändiga; storgods bildas ej, sorgligt nog 1
saknas industri.

Södra Ny. Sådana jordförvärv förekomma icke. 1

Kila. Här i socknen inga nämnvärda bolagsförvärv, men i andra delar av 1
länet är förhållandet annorlunda; därav kommer största antalet emigranter från

länet, emedan f. d. hemmansägaresöner ej finna sig i att vara bolagsarbetare eller bolagsarrendatorer; lag om bolags jordförvärv torde vara av behovet på kallad även för länet. Kan det bevisas, att genom bolagens förfarande säljarna och orsbfolkningen drivits på flykten eller att de naturtillgångar, som varit ändamål för bolagens spekulation, i säljarens ägo skulle bidragit mera till det allmännas gagn, då kan man utan vidare rubricera en sådan verksamhet såsom övervägande skadlig; visserligen finnas fall, då bolagen förfarit på ett sätt, som kan falla under detta omdöme, men i allmänhet torde detta ej varit fallet; då den inköpta jorden ur jordbrukssynpunkt är för bolagen av underordnad betydelse, utlämnas vanligen brukningsdelarna på arrende; styckas de, blir därigenom antalet jordbrukare ökat; genom förädling på stället av de förvärvade naturtillgångarna kommer bolagens verksamhet ett ojämförligt större antal till godo, än de förra ägarnas, skogen i bolagens ägo synes vara mindre utsatt för skövling än i enskildas händer, enär rationell skogsskötsel i regel förekommer i bolagens skogar, vilket måste ur nationell synpunkt anses som en fördel, vartill kommer ock, att i de kommuner, där bolag bedriva verksamhet, kommunen tillföres en rätt avsevärd skatt, som annars uteblivit; staten får ock sin andel, numera rätt avsevärd, sedan progressiv skatt tillkommit; på grund härav synes det svårt att förstå, att bolagsverksamheten, sådan den inom provinsen bedrives, här är ej fråga om de norrländska bolagens framfart, skulle vara övervägande skadlig; helt annorlunda ställer sig frågan om s. k. trävaruhandlandes, egentligen skogshandlandes, framfart, vilka vanligen fara fram som sannskyldiga skogsskövlare och bliva så mycket mer skadliga, som en mängd vinningslystna individer med så gott som ingen bildning och insikt om nationella värden nästan springa i kapp om att av likasinnade skogsägare vanligen för en i förhållande till värdet ringa summa tillhandla sig skogstrakter; även om ägaren vid försäljningen stipulerat en viss dimension, över vilken avverkning icke får ske, bliva dessa trakter, dels genom stormar och dels genom oförsiktig avverkning och utdrivning, förvandlade till kalmarker och åliggande frösädd vältras oftast på säljaren, som sålunda får ännu mindre betalt för sin skog; mot sådant bör lagstiftningen gripa in på lämpligaste sätt; undervisning i skogsvård, så att varje skogsägare finge lära sig kuberä växande skog för att därigenom bedöma dess värde, ävensom huru mycket den växer pr år; om skogsvårdsstyrelsens skrifter mera allmänt lästes, skulle mycket vara vunnet, även om sakkunniga föreläsare besökte bygderna och intresserade skogsägarna för att använda sakkunnigt biträde vid avverkningarna.

1 *Tveta.* Inga dylika jordförvärv.

1 4 5. *Sillerud.* Att söka genom någon åtgärd förhindra sådant, vore lika skadligt som att hindra utvecklingen på andra områden; skulle den köpstarke spekulanten, bolag eller enskild, bli förmenad rätten att köpa, så torde den, som måste sälja sin egendom, ofta bli nödsakad sälja till ett lägre pris och mot sämre likvid; vidare är det hos dessa, som arbetare och mindre jordbrukare genom skogskörslor och arbete finna den inkomst, varförutan de ej kunna existera; enda medlet är att upphjälpa jordbruket, företagas andra åtgärder blir Sverige ett fattigt land; 3 inga åtgärder nu behövlige, de skulle varit vidtagna för länge sedan, ty då hade de kanhända varit till gagn för dem, som nu ha sålt.

1 *Holmedal.* Genom förbättrade kommunikationer, som gjorde livet mera drägligt, skulle befolkningen bindas vid jorden och hemtrakten; genom socknen

Frågan 45, huvudinnehåll: vilka åtgärder skulle lämpligen kunna vidtagas för att förekomma sådana förtägnande jordförvärv för industriellt ändamål, i skogspekulativt syfte eller i och för storgodsbildning, som kunna anses övervägande skadliga?

löper en mindre älv, i vilken flera tusen tolfter timmer och pappersved framflottas; i nämnda älv finnes ett flertal vattenfall, vilka utbyggda skulle kunna förädla allt det virke, som framforslas, och skapa en träförädlingsindustri i stor skala inom landet, men endast ett järnvägsföretag kan ge socknen den bättre ställning, som den genom naturförhållanden är bestämd att intaga; förbud för 3 bolag att förvärva jord; förbud borde utfärdas för enskild person att sälja sin 2 egendom eller skog till bolag, särskilt till sådant, som helt eller delvis äges av utlänningar; om egendoms- eller skogsägare vill eller nödgas sälja egendom eller skog, borde den hembjudas till enskild svensk köpare eller ock skulle kommunen inköpa egendomen och utlämna den på arrende; man skulle kunna tycka, att konkurrensen skulle framtvinga ett högre pris, men erfarenheten visar, att de allra billigaste prisen betalas av bolagen; säljaren anser att han alltid gör god affär, om han tillförsäkras rätt att bo kvar å sin gård, han beräknar aldrig, vilka förluster han i själva verket gör genom att sälja allt vad han har.

Västra Fågelvik. Införande av skatt på jordvärdestegring. 3

Töcksmark. Måhända lagbestämmelser, vilka berättigade kommunen, att, 1 om den funne gagneligt, inom viss tid övertaga egendom, som av enskild jord- ägare sålts till bolag eller skogsspekulant; en skälig lag mot utlänningars jord- 4 förvärv, som icke kan kringgåas med tillhjälp av inländska män, som i förvärvs- syfte låna sig till dylika opatriotiska företag, f. ö. bemödande att bevara jorden åt bönder, som med full äganderätt böra inneha sin egendom, enbart besittningsrätt bör i regel icke förekomma.

Karlanda. "Norrlandslagens" utsträckande även till Värmland, ehuru med 1 3 4. 4 än mera vittgående bestämmelser, särskilt riktade mot sådana egendomsköpare, som köpa egendomar för att avverka all säljbar skog; det är svårt att yttra 2 sig härom, när sådana jordförvärv ej förekommit här sedan lång tid tillbaka; man kan emellertid tänka sig, att en enskild jordägare har ett vattenfall, men i saknad av kapital ej kan utnyttja detsamma, vilket däremot skulle kunna göras, om flera personer förenade sig därom, varigenom ock många arbetare finge sin utkomst.

Blomskog. Snarast möjligt totalt förbud för bolag och trävaruhandlande att 2 3 4. inköpa annan egendom i inägor eller skogsmark än den, som de behöva till plats för sin rörelse, särskild rättighet för att få driva handel med trävaror, icke av- verkade å egen mark; storgodsbildning icke under alla förhållanden skadlig, gods under eget bruk, intensivt skötta, torde flerstädes för födoämnesproduktion vara oundgängliga, men på grund av markens beskaffenhet godsbildning här ej möjlig; totalförbud av ovan antytt slag lämpligt, men skulle lämna de skogsspeku- 1 lanter, vilka köpa skog på rot, utan att köpa grunden, i fred; då det är behovet av penningar, som förmår den enskilde att sälja, skulle det gagna med en av staten upprättad låneanstalt, varur behövande kunde få lån på liberala villkor.

Silbodal. Förbud för bolag och enskilda spekulanter att köpa eller inneha 3 egendom utöver en viss storlek, t. ex. 200 har; förbudslagstiftning det enda 2 effektiva medlet, fall finnas dock, då det vore fördelaktigt att få sälja egendom till industrien, t. ex. då någon råkat i obestånd och ett bolag är högstbjudande; en lösning skulle kunna tänkas så, att en nämnd inrättades inom varje kommun, som finge pröva och besluta i varje särskilt fall, huruvida en egendom skulle få 1 säljas till bolag eller icke. Inga åtgärder behövlige.

Järnskog. Inga dylika jordförvärv. 1

- 1 3 4. *Köla.* Härstädes inga dylika jordförvärv; till förekommande och stävjande av bolagsväldet i allmänhet inom Värmland vore "Norrlandslagens" tillämpning
- 2 önskvärd; kommunikationerna böra upphjälpas, eljest åtgärder obehövliga.
- 1 3 4. *Eda.* "Norrlandslagens" tillämpning.
6. 2 *Arvika landskommun.* Lämplig lagstiftning. Man måste försöka bibringa jordägarna kärlek till jorden, så att de icke utan tvingande skäl sälja densamma till bolag, samt kunskap om skogens värde och rätta skötsel; hade sådan kunskap funnits, hade säkert mången egendomsaffär varit ogjord; av ren bekvämlighet ha många sålt sina präktiga gårdar och flyttat till staden, mot sådant hjälpa inga åtgärder.
- 1 *Ny.* Sådana jordförvärv endast i liten skala.
- 3 *Älgå.* "Norrlandslagens" utsträckande till Värmland.
- 4 *Gunnarskog.* Svårt för bönder att låta bli att sälja till industriella verk,
- 4 5. då dessa kunna betala bättre än enskilda personer; förbud att förvärva jord för
- 5 bolag och jämställda, i annat fall kommer den skadliga storgodsbildningen att fortgå, då bönderna ej kunna låta bli att sälja sin jord, fastän de inse skadan, ty
- 1 jorden är svår att bruka; bestämmandet av en viss maximiareal för så väl bolag som enskilda, varav närmaste följderna bleve ett prisfall å skogsegendomar, som icke vore enbart oförmånligt, då jorden bleve lättare tillgänglig för enskilda; böndernas egendomar komme att stanna hos sina ägare, utan att berövas skogsmarken, det direkta skogsvärdet torde i viss mån komma att ökas, då bolagen bleve tvungna att betala skogen efter värdering och icke kunna göra
- 2 slumpaffärer med egendomar; den bestämmelsen, att vid avverkning ej må huggas under ett visst mått, t. ex. 5 decimaltums diameter vid brösthöjd, 5 fot från rot, varigenom avverkning i mångdubbelt större grad än återväxten, vilket nu ofta sker, skulle förhindras och alltså skogens för jordbruket skadliga försvinnande minskas.
- 2 3 4. *Bogen.* Förbud för bolagens jordförvärv.
- 1 2. *Brunskog.* Inga åtgärder behövliga.
- 2 *Mångskog.* Tillämpning av vanhävdslagen, förbud för bolag och enskilda skogsspekulanter att besitta mera jord, än de kunna sköta; dessa åtgärder böra vidtagas snart, om något skall räddas.
4. 2 *Boda.* Inga åtgärder; sådana jordförvärv endast i synnerligen ringa grad.
- 5 *Sunne.* "Norrlandslagens" tillämpning.
- 1 *Östra Emtervik.* Vårt lands industri har ju gått framåt med raska steg och givit arbete åt många människor, vadan det torde vara orätt att stävja dess utveckling, och då den jord och skog, som bolagen förvärvat skötes över huvud taget bättre och mera rationellt än i enskilda personers händer, finnes intet att erinra emot fortsättning av jordförvärv i samband med den industriella utvecklingen.
1. 2 *Gräsmark.* Först och främst bättre kommunikationer; å ena sidan är det sorgligt, att de välmående bönderna skola försvinna för att förvandlas till arrendatorer och bolagstorpäre, häremot borde rådjas bot på ett eller annat sätt; å

Frågan 45, huvudinnehåll: vilka åtgärder skulle lämpligen kunna vidtagas för att förekomma sådana fortgående jordförvärv för industriellt ändamål, i skogsspekulativt syfte eller i och för storgodsbildning, som kunna anses övervägande skadliga?

andra sidan är det svårt att förbjuda bolag och med dem likställda att förvärva jorden; blir man tvungen av en eller annan anledning att avyttra sin egendom, vem köper och vad får man för den, om bolag förbjudas köpa; en sund bondestam, självägare till småbondehem om ca 3—5 har åker, litet äng och minst 50 har skogsmark, är Sveriges bästa värn och styrka.

Lysvik. Inga dylika jordförvärv förekomma. 1

Fryksände. Inom socknen torde ännu icke förefinnas någon direkt fara för att de medelstora och små jordbruken i någon större omfattning skola komma att övergå från självägande bönder till bolag och enskilda skogsspekulanter, men vidgar man frågan till att omfatta hela länet, eller rättare länets skogrika socknar i östra, västra och norra delarna, då måste svaret bli ett annat; i dessa skogrika socknar ha de olika bolagen sedan länge ägt betydande jord- och skogs-egendomar och där fortgår även med ominskad fart sulfit-, sulfat- och träsliperi-bolagens jord- och skogsfastighetsförvärv, där, liksom i Norrland, bli de forna, jämförelsevis bra skötta bondehemmanen efter övergången till bolagen snart nog i större eller mindre grad vanvårdade arrendehemman eller ödehemman; mot dessa fortgående jordbruks- och skogsmarksförvärv från bolagens sida bör sättas en damm genom förbud för dessa och enskilda skogsspekulanter att förvärva jordbruksfastighet med tillhörande skogsmark. Socknen består av hemmansägare i god ställning, 5 jordkulturen ganska hög, nästan alla ha någon skog till avsalu, vadan de i stort sett leva ett liv fritt från ekonomiska bekymmer, benägenheten att sälja är ej stor och de förvärv bolagen gjort på sista tiden äro ej stora; vad Fryksände beträffar, är därför ingen ny lagstiftning av nöden, i varje fall ej ett generellt förbud att sälja till bolag.

Östmark. Förbud mot bolags ytterligare jordförvärv; får det fortgå som hittills, dröjer det icke särdeles länge, förrän den självägande bondeklassen så gott som utplånats; förbud torde vara verksamt till en viss grad, men kan kringgå och är svårt att göra effektivt mot enskilda skogsspekulanter, som mer än andra göra skada genom skogens ödeläggande; koncessionsvägen ur flera synpunkter bättre, då en koncessionslag kan få mera vidsträckt omfattning, tillämpas på alla kategorier av köpare, den kan lämna industrien en möjlighet att åt sig förvärva för oundgängliga behov nödig mark och bättre än förbud förebygga att för stora jordkomplex samlas i få händer. 3 4. 4

Lekvattnet. En lag, som hindrade både bolag och enskilda att tillskansa sig den ena egendomen efter den andra för skogens skull. En lagstiftning, som helt förhindrade bolagen att förvärva jord- och skogsbruksfastigheter, skulle svärigen vara till nytta; de enskilda skogsspekulanterna göra större skada än bolagen, vilka bidragit till att åtskilliga förbättringar vidtagits, t. ex. införandet av telefon, anläggandet av vägar. En vanhävdslag skulle betydligt stävja spekulationen; den, som tager stora summor ur skogen, bör även tillse, att husen äro beboeliga, att utfartsväg finnes, att arrendet är inom rimliga gränser m. m., så att möjlighet finnes för en arrendator att existera. En trämassefabrik borde länge sedan varit anlagd vid Mitandersfors, så att avfallet efter avverkningarna blivit bortrensat i stället för att som nu ligga kvar och rutna. Titt och tätt läser man i tidningarna om hur stora skogsegendomar med inägor, hus och allt övergått i spekulerande trävaruhandlandes och bolags händer; dessa köpa egendomarna (jorden) och skogen för att sälja den senare, köpa ånyo och sälja etc.; jorden själv, landet, är en handelsvara för skogsaffärens skull; jordbruket får härigenom sitt värsta avbräck. Det verkar beklämmande att på detta sätt upp-

hörligt konstatera hurusom brist i insikten om jordbrukets betydelse och penningkärleken i förening hindra folket att tillgodogöra sig jordens resurser, och man kan icke slå sig till ro med en hänvisning till att genom de stora bolagens mellankomst skogsresurserna bli förr och bättre utnyttjade och att flera arbetstillfällen skapas o. s. v. Det ligger naturligtvis ett visst berättigande i ett sådant resonemang, ty arbetsförtjänster behövas om vintrarna och privatägarna till skogstorpen förstå sig ej på att själva bedriva goda skogsaffärer, men i jämförelse med vikten av att jorden i största möjliga utsträckning bevaras åt bönderna, väga givetvis dessa synpunkter om skogsförtjänster föga. Jorden bör ej tagas från bönderna. Utan att ifrågasätta jordens övertagande av staten torde man dock kunna göra gällande att staten kunde stifta lagar, som ändrade dessa skadliga förhållanden. "Land skall med lag byggas, och ej med olag förödas"; staten kan reglera handeln med spritdrycker m. m., då kan den väl även reglera handeln med trä och skog samt egendomar; staten bör förbjuda försäljning av inägor, jordbruksjord, till trävaruaffärer, likasom det är förbjudet att i testamente bortgiva bröstarvinges laglott. Det är ett brott mot kommande släkt och arvingar att sälja all jord med skog, då det ej är garanti för att arvingarna få igen lika nödvändigt hemvist och näringsland och penningar icke kunna ersätta jorden; skog bör endast till avverkning få försäljas åt dem, som bedriva trävaruhandel. Det talas om jordvärdestegring och därpå grundad beskattning, borde ej även kunna lagstiftas om att erlagga jordförsämringskatt? Det borde grundligt hållas efter dem, som låta landets bästa jord ligga obrukad, det måste tvingas fram vad jorden kan giva åt en arbetande befolkning; de egendomar bolagen och skogspatronerna låta ligga obrukade, bör staten utlösa eller låta bolagen återlämna till nytta för folk och land, ty att låta jord så ligga ofruktbar, då den kunde frambringa livsmedel, är ett stort brott; fördenskull bör skatten läggas på den värdefulla skogsjorden, men däremot böra små, fattiga jordbrukares inägor frigöras; den som är född i Sverige, torde ha någon rätt till dess jord; staten bör ställa möjligheter för landsökare att erhålla jord på lämpliga villkor.

- 3 *Vitsand.* Effektiv vanhävdslag, lagstiftning, som förhindrade utläningar
2 och bolag att i enbart spekulativt syfte få besitta fast egendom. Åtgärder
knappast erforderliga.
- 2 *Norra Ny.* Åtgärder borde vidtagas mot bolagens jordförvärv, ty får det
4 fortgå som nu, blir snart hela Älvdalen bolagsjord; en lagstiftning med förbud
2 för sådana jordförvärv borde komma till stånd; endast under detta och förra
året ha här ca 5 å 6 000 har övergått till bolagsjord.
- 3 *Nyskoga.* Större skogsegendomar borde styckas åt barnen, där sådana
finnas, så att de kunde få bygga sig egna hem, i stället för att, som nu många
gångar händer, gården säljes; penningarna förloras lätt genom misshushållning
eller annorledes, så att ibland bliva både föräldrar och barn hemlösa genom egen-
domarnas försäljning.
- 4 5. *Dalby.* Tillämpning även för Värmland av "Norrlandslagen", kompletterad
2 3. med en skärpt vanhävds- och dimensionslag, är alldeles nödvändig. Förbud
för bolag och enskilda skogsspekulanter med en viss förmögenhet att ytterligare
2 förvärva äganderätt till jord; bolagen, sågverks- och trämassfabriksägarna kunna

Frågan 45, huvudinnehåll: vilka åtgärder skulle lämpligen kunna vidtagas för att före-
komma sådana fortgående jordförvärv för industriellt ändamål, i skogsspekulativt
syfte eller i och för storgodsbildning, som kunna anses övervägande skadliga?

genom allt för stora skogsförvärv nedpressa priserna å böndernas saluskog samt stipulera för sig försäljningsvillkoren; förening i detta syfte har bildats, därför lag nödvändig, ty om bolagen icke hejdas i sin framfart, bli förhållandena olidliga för den värmländske jordbrukaren.

Södra Finnskoga. Förbud för bolag och skogsspekulanter att förvärva jord 2 4 5. utöver vad de redan innehava; expropriation, sedan betyder det mindre om 6 bönder eller bolag äga jorden.

Norra Finnskoga. Ingen fara för storgodsbildning, enär jordbruket är all- 1 deles för litet; industriella verk förekomma icke, enär kommunikationer saknas.

Ekshärad. "Norrlandslagens" utsträckande till Värmland samt skärpning 3 5 7. av densamma.

Norra Råda. Upplysningsarbete, billigare kalkfrakter; lämplig lagstiftning. 2. 3 5. Inga åtgärder behövlige. 1

Sunnemo. Jordbrukarnas organisering; "Norrlandslagen" bör utsträckas till 3 4. 1 2. Värmland. Utsträckning av "Norrlandslagen" varken behövlige eller önskvärd. 3 4.

Nyed. Lagstiftning rörande bolags jordförvärv; ägare av mer än 250 har 2. 1 skogsmark böra betala en särskild progressiv skatt; en klok och sund jord- 4 värdebeskattning borde införas, till dess bör "Norrlandslagen" tillämpas även för Värmland.

Ålvsbacka. Förbudslag snarast möjligt, som hindrade bolagen att vidare köpa 2 4. egendomar, ty bolagsväldet är till men för samhället; förbud att frånsälja jord- 2. 4 egendom skogsmark annat än till tomtplatser. En kraftig agitation för väckande 5 av den självägande bondens klasskänsla, så att han icke för snöd vinning säljer sin förstfödslorätt till jorden, sammanslutning av bönderna i syfte att göra yrket mera lönande, en slags kooperativ produktionsföreningsrörelse; lagstiftningen bör ha i sikte att åt bondeklassen återvinna äganderätten främst av den öppna jorden, som bolaget självt säger sig ej vara så angelägen om, samt där så ske kan, även av skog till husbehov, men utan att bondeklassens självkänsla väckes, lär dock sådan lagstiftning föga uträdda; kunde lagstiftningen även förhindra att jord vidare tages från ägare och överlåtes åt brukare, vilka i många avseenden sköta den otillfredsställande, skulle det vara mycket nyttigt. Inga jordförvärv förekomma. 3

Bolag.

Uddeholms a. b. Med den ringa omfattning, som industriens jordförvärv numera hava, torde övertvägande skadliga följder av dem ej kunna påvisas.

Billeruds m. fl. a. b. De jordförvärv, som kunna anses övertvägande skadliga, äro de, som ske, när enskilda skogsspekulanter köpa skogsegendomar med tanke på snabbast möjlig realisation; att genom lagstiftning förhindra sådana jordförvärv synes dock otänkbart.

A. b. Rämnen-Liljendahl. Några åtgärder synas oss f. n. icke vara av behovet påkallade.

Saugbrugsforeningen i Fredrikshald. Några åtgärder i antytt syfte icke av omständigheterna påkallade.

Lesjöfors a. b. Att jordegendomarna sammanförts i större skogscomplex under bolagens ledning anse vi ej vara till skada utan tvärt om till fördel; i den avlägsna Rämens socken skulle utan stöd av dessa jordegendomar näppeligen någon industri hava kunnat uppblomstra; vi anse således, att några prohibitiva lagar för bolagens framtida bestånd och utveckling ej må stiftas, utan böra statsmakterna på allt sätt understödja industrien, vilket för denna ort är av alla största vikt.

Gustafsfors fabrikers a. b. Detta är den svåraste av alla frågorna att besvara; uppenbart synes vara, att det ej vore önskvärt, att all jord låge i s. k. död hand eller skogsspekulanter händer; principiellt synes det rätta vara, att större skogar ägdes av s. k. död hand, men inägojorden efter önskan med eller utan skog av enskilda; då försynen ordnat det så, att skogen behöver två å tre mansåldrar för sin utveckling från sådd till skörd, men åkera skördas årligen, så synes häri ligga en fingervisning, att den döda handen, stat, kommun eller bolag, bör taga vård om skogarna och den enskilde om inägojorden; vill man bromsa en sådan utveckling för att övertyga sig om rätta vägen, så skulle i stället för förbudslagstiftning koncessionslagstiftning, gällande den döda handen och skogsspekulanter-yrkesmän, kunna användas därtill; vederbörande kommunalstämma, som särskilt intresserad, borde kanske ha rätt att yttra sig, innan ärendet avgjordes; ålägges så bolagen ordnad skogshushållning, vilken redan torde finnas i Värmland, har man en garanti för den bästa skötsel av skogarna; enskilda köpare av skog, skogsspekulanter, borde i stället för att efter erhållen koncession besitta den köpta egendomen endast ha rätt till avverkning under de fem första åren efter ett tempo, som motsvarar ordnad skogshushållning och som av skogsvårdsstyrelsen kan gillas; för avverkningsrätt borde kanske gälla, att sådana kontrakt insändas i avskrift till skogsvårdsstyrelsen, som avse dimensionsavverkning till viss låg dimension eller kalavverkning och där således återväxten kunde äventyras.

Glafva Glasbruks a. b. Skogs- och jordbruks övergång till industrien har endast skapat arbetsförtjänster, god ekonomi åt så väl arrendatorer som den bofasta jordbrukande befolkningen; utan industrien skulle folket ej kunna få sin utkomst, då industrien bereder arbete så väl vid jordbruket, skogsbruket som vid förädlingar; dessutom har avkastningen från egendomarna kunnat försäljas till högre pris än där industri ej finnes, varjämte egendomarnas värde stå i högre värde, där industri finnes.

A. b. Kroppstadfors bruk. Se svaret till frågan 47.

Dejefors kraft- och fabriks- a. b. Alldenstund det icke förekommit några jordförvärv, som kunna anses skadliga i något avseende, finnes ingen anledning att införa nya lagar angående bolagens jordförvärv.

Holmerudsfors a. b. Förbud för bolag och liknande sammanslutningar att förvärva jordbruksfastighet.

A. b. Skattkärrs Tegel- och Kakelfabriker. Inga åtgärder torde enl. vår mening behövas; bättre belägna jordbruk bliva för dyra att förvärva; mera avlägsna, som ej medgiva den brukande att hava tillräckligt antal lejt arbetsfolk, förmå ej att med intresse binda familjens uppväxande medlemmar att stanna

Frågan 45, huvudinnehåll: vilka åtgärder skulle lämpligen kunna vidtagas för att förekomma sådana fortgående jordförvärv för industriellt ändamål, i skogsspekulativt syfte eller i och för storgodsbildning, som kunna anses övervägande skadliga?

hemma, utan driva dessa att emigrera eller taga anställning vid industrien, och som därför misskötas så väl beträffande in- som utägor, kunna gärna förvärfvas av bolag, då de torde bli bättre utnyttjade både för det allmänna och det enskilda.

Backetorps kvarn- och sågverks- a. b. Ett sätt att förekomma sådana fortgående jordförvärfv vore, att man finge sälja sin egendom till staten för att användas till egnahem eller att egendomar länsvis genom bolag eller föreningar uppköptes för nämnda ändamål.

Fådens Sjösenkningsbolag. Trakten och ortsbefolkningen bli fattigare, då skogen samlas till bolag; de, som nu sälja, få bra betalt, men deras barn bli allt fattigare.

Större egendomsägare.

Färnebo: Alb. Bergström. Kommunikationer; efter en enhetlig plan för hela landet, ekonomiskt utförda, utan krav på lyx och onödig hastighet; vi stå långt efter de stora staterna i detta hänseende.

Visnums-Kils m. fl. socknar: Hugo Berger. Anser ej sådana jordförvärfv skadliga, så vida de ej medföra överavverkning, utan skydd lämnas åt ungsbogen samt skogslagens föreskrifter iakttagas; då de ske för att kultivera, dika och gallra redan överavverkade skogar, anser jag dem nyttiga, då därigenom skogsmarken blir produktionskraftigare.

Nor: Olof Andersson. Bäst vore om jorden i stället kunde köpas och betalas lika högt av småbrukare och kroppsarbetare.

Svenskog: John Bryntesson. Förbättrade kommunikationer och upplysning om skogens värde.

Bro: F. M. Mohn. Inom många socknar, dock ej inom denna, där de större godsen vanvårdas, skulle både jorden och husen bli betydligt bättre skötta, om de inköptes av bolagen.

Norra Ny: Olof Sonesson. Förbud för bolag att förvärva skogsegendomar samt för enskilda att förvärva mera, än de själva kunna sköta ordentligt; det borde stiftas en lag, att den jord och skog, där vanhävd förekommer, kunde inlösas av stat, kommun eller av enskild, som är i behov av jord; inlösningen enligt tax.

Norra Ny: P. J. Nordqvist. Förbud för bolagen att vidare förvärva jordbruksfastigheter.

Norra Ny: L. O. Nordqvist. Lagstiftningsåtgärder, som inskränka rätten till förvärfv.

Ekshärad: P. J. Ekblom. Då försäljning till bolag eller skogsspekulanter för närvarande avstannat och då tendensen till storgodsbildning aldrig förekommit i socknen och i betraktande av de fördelar, som industribolagen bereda det allmänna och skogsägarna genom högt uppdrivna priser, är jag minst sagt tveksam, huruvida någon inskränkning i rätten till jordförvärfv är av behovet påkallad. Bolagens verksamhet har både nackdelar och fördelar.

Kronolänsmän och kronofogdar.

Kronolänsmannen i Gillbergs härad. Dylika jordförvärv hava ej förekommit.

Kronolänsmannen i Nordmarks härads övre distr. Bättre kommunikationer vore otvivelaktigt bästa medlet, ty då lönade sig de mindre jordbruken bättre och emigrationen avstannade; befolkningen vill gärna äga litet jord, men då de ej kunna avyttra avkastningen i brist på köpare inom orten, är det omöjligt för dem, vadan de få skaffa sig arbete å annat håll.

Jägmästare och överjägmästare.

Jägmästaren i Älvdals revir. Som bolagen och bruken i Värmland väl vårda sina egendomar och sina underhavande, böra deras jordförvärv icke förhindras.

Frågan 45, huvudinnehåll: vilka åtgärder skulle lämpligen kunna vidtagas för att förekomma sådana fortgående jordförvärv för industriellt ändamål, i skogsspekulativt syfte eller i och för storgodsbildning, som kunna anses övervägande skadliga?

Frågan 46.

Vilka åtgärder skulle enligt eder uppfattning lämpligen kunna vidtagas för att avhjälpa missförhållanden, som anses förefinnas i följd av redan uppkomna jordförvärv för industriellt ändamål, i skogsspekulativt syfte eller i och för storgodsbildning?

Sockenombud.

Nordmark. ¹⁾ Åtgärder härför icke nödvändiga. 2

Brattfors. Inga missförhållanden ännu genom bolagens jordförvärv; skogs-¹ vårdslagen borde om möjligt skärpas mot spekulationsköpare av skogsegendomar, som endast söka tjäna pengar och lämna egendomen med kringgående av skogs-³ vårdslagen i största utsträckning; undersökning om skogsvårdslagen överträtts.

Gåsborn. Staten bör göra sin äganderätt till rekognitionsskogarna gällande ⁴ gent emot bolagen, utsyna åt dessa skälig skog för bergsbruket, försälja till bolag eller andra avverkningsrätten till så mycket årligen, som anses förenligt med rationell skogsvård och befolkningens behov av arbete, upplåta befintliga torp på billiga villkor med tryggad besittningsrätt; övrig bolagsjord inlöses av staten och behandlas på samma sätt.

Kroppa. Lagstiftningsåtgärder. Det vid senaste riksdagen fallna lagförslaget ^{4. 13.} om expropriationsrätt skulle, om det ginge igenom, avhjälpa befintliga missförhållanden.

Lungsund. En effektiv expropriationslagstiftning. 3

Varnum. Några åtgärder icke erforderliga, enär skedda jordförvärv icke ¹ skadat socknen eller dess befolkning.

Södra Råda. Inga missförhållanden, utom att ett bolag skadar skogens ^{1 2 3.} stränder genom otillbörlig uppdamning av avloppet.

Alster. De industriella jordförvärven här kunna icke anses skadliga, då ¹ skogen skötes med tanke på att behålla den i framtiden och åkerjorden med en mindre skogsareal antingen säljes eller bortarrenderas; mera skada göra enskilda skogsspekulanter.

¹⁾ Angående förhållandet mellan siffror och text, se förklaringen sid. 18.

12. *Östra Fågelvik.* Inga åtgärder behövlige.
- 1 *Stora Kil.* Sådana missförhållanden förekomma icke.
- 1 *Frykerud.* Vanhävdsdrag och jordvärdeskatt, icke så att alla skatter läggas på jorden; kapital, industri och inkomst böra få sin del, men de skatter, som grunda sig på jordens tax.v., böra utgå lika för jord av lika godhet och läge.
- 1 *Övre Ullerud.* Inga andra missförhållanden än att odlad jord utlägges; då jordbruket är av ringa bärighet, är måhända ej för närvarande så mycket att säga därom, men med tanke på framtiden borde ej den en gång odlade jorden få
- 5 utläggas; en lag, som förbjuder all utläggning av odlad jord är nödvändig, det vore även en god sak för landet, om all den jord, som under de sista 25 åren blivit utlagd till skogsmark åter komme i bruk.
- 1 *Ransäter.* En viktig åtgärd vore, om inägojorden med husbehovsskog kunde utstyckas till egna hem.
- 1 *Nedre Ullerud.* Åtgärder obehövlige.
- 3 *Grava.* I första rummet nödvändigt, att nuvarande taxeringsbeskattning slopas och ersättes med jordvärdeskatt efter Ekonomiska frihetsförbundets förslag; en egendomsägare bör betala lika stor skatt för sin egendom, vare sig han låter den ligga för fåfot eller brukar den; som det nu är, håller tax.v. och därmed skatterna jämna steg med gjorda förbättringar, och staten, kyrkan och kommunen taga, vad jordbrukarna rätteligen borde haft för flit och möda; de större och medelstora godsägarna sköta också jordbruket dåligt, men småbrukarna äro för sin existens tvungna att sköta jorden väl och komma därigenom tillsammans med industriarbetarna att bära de tyngsta skattebördorna; landets arbetande befolkning bör i första hand tillgodoses, i sista militarismen.
- 3 *Segerstad.* Sådana åtgärder svåra att åstadkomma, så länge lagen tillåter skogsavverkning i så vidsträckt mån som nu är fallet; plantering eller skogssådd bör garanteras, skogsavverkarna förstå sig i allmänhet på att fritaga sig från plantering, som överflyttas på den nye ägaren; då gården åter säljes blir den sålunda i många fall icke vad den skulle vara.
124. *Borgvik.* Inga sådana missförhållanden.
- 1 *Ed.* Staten bör inköpa dylika egendomar för en rimlig köpesumma och sedan fördela dem i lämpliga lotter, som på goda betalningsvillkor avyttras till enskilda köpare.
- 2 *Långserud.* Upphävande av bolags rösträtt, "Norrlandslagens" utsträckning, progressiv beskattning, i någon form även för kommunala behov, fattigvård, skolväsen o. d., ändring av expropriationslagen i huvudsaklig överensstämmelse med hr M. Hellbergs förslag vid 1913 års riksdag, förbud i effektiv form för bolag och med dem jämnställda att ytterligare förvärva jord, att personer, som visat synnerligt intresse och fallenhet för nyodling, men som alldeles sakna eller ej i tillräcklig mängd äga lämplig jord, må beredas tillfälle och möjligheter, genom expropriation, tryggad besittningsrätt eller annorledes, att göra sitt arbete fruktbarande till gagn för sig själva och för samhället.
- 2 *Stavnäs.* Jordvärdeskatt.

Frågan 46, huvudinnehåll: vilka åtgärder skulle lämpligen kunna vidtagas för att avhjälpa missförhållanden, som anses förefinnas i följd av redan uppkomna jordförvärv för industriellt ändamål, i skogsspekulativt syfte eller i och för storgodsbildning?

Glava. Det finnes nog inga lämpliga åtgärder, som ej förgräpa sig på äganderätten, men om det kunde sättas punkt, snarast möjligt, vore mycket räddat; rätt till expropriering för egna hemsändamål; till samlingslokaler för allmännyttiga ändamål, kooperativa affärer o. d. behöves ock expropriationsrätt, undersökning huruvida alla de egendomar, som nu anses tillhöra bolag, verkligen göra det, enär det kan betvivlas att det förr i världen alltid gått "så noga" till i detta avseende; förr kunde ju hända, att bönder överlämnade stora skogsarealer åt bolag för några tunnor sill och salt. Ingen odlad mark borde få läggas ut till skogsmark, bostäder, uppförda på egendomar, som inköpas i och för industriellt ändamål eller i och för storgodsbildning, skulle ej få nedrivas utan ansökan och medgivande av K. Maj:t.

Ölserud. Inga åtgärder av nöden. 2

By. Beskattning av den uppbrutna, icke använda jorden. 2

Bro; Södra Ny. Inga åtgärder. 1; 1

Kila. Lämplig lagstiftning; undervisning i skogsvård. 1 2. 3

Sillerud. Inga åtgärder böra vidtagas; något särskilt missförhållande har ej uppkommit av, flyttare och säljare få fritt förfoga över sin egendom; enda sättet att förhindra flykten från jordbruket till industrien, städerna samt emigrationen är att genom tullar ordna så, att industriarbetarna och stadsbefolkningen bli lika beroende av det svenska jordbruket, som jordbruket är beroende av den svenska industrien, och att jämviktsläget så ordnades, att jordbruket kunde betala sina arbetare samma avlöning som industrien och andra arbetsgivare, vilket först kan ske, då jordbrukarna få bättre omsättning och mera betalt för sina produkter; Sveriges ekonomi skulle ganska mycket och fort förbättras genom att mer arbetskraft utnyttjades vid jordbruket och detta i följd därav kunde lämna större avkastning; en stor del av de medel, som gå till utlandet, skulle då komma den svenske jordbruksarbetaren till godo.

Holmedal. Hög beskattning av skogen, särskilt för utländska bolag; dessa borde genom lag åläggas, att till pris enligt senaste tax.v. återlämna sina egendomar och skogar. 2 3.

Västra Fågelvik. Skärpt lagstiftning mot utläningar. 2

Töcksmark. Staten bör inköpa större egendomar och sedan försälja dem till bönder med full äganderätt. Storgodsbildningen borde förhindras, enär den är en av de förnämsta orsakerna till avfolkningen: säljaren av ett skogshemman får i många fall stanna kvar under livstiden, sedan sammanslås ofta egendomarna till de större och barnen bege sig till Norge eller Amerika; bondeklassen drives så mot sin vilja bort från den egna torvan; exempel finnas, att barn velat köpa sin fädernejord för mångdubbelt större betalning än föräldrarna fått, men det har varit omöjligt.

Karlanda. Någon sådan åtgärd är icke av behovet påkallad; genom tullar och övriga indirekta skatters avskaffande och ersättande med jordvärdestegringskatt. 1 2. 4

Silbodol. Tillsyn att vanhävd å inägojord och överavverkning av skog icke få förekomma, även kontroll över arrendelagens efterlevande; jordvärdebeskattning, så att ingen hade nytta av att använda jorden som handelsvara, utan den finge stanna hos dem, som äro i behov av densamma och bruka den till fördel för så väl sig själva som andra. Inga åtgärder behövlige. 1

- 1 2 3 4. *Järnskog.* Inga åtgärder av behovet påkallade.
- 1 2 3 4. 2 *Köla.* Inga åtgärder, kommunikationernas upphjälpande vore dock önskvärt.
- 2 *Arvika landskommun.* Bolagsförvärven ha här icke vållat några missförhållanden; bolagen, som köpt gårdar för skogens skull, torde i allmänhet icke ha stort intresse av att hava inägojord, varför en förening borde bildas, som inköpte de i jordbrukstrakter belägna gamla gårdarnas inägojord med tillräcklig husbehovsskog och så till självkostnadspris sålde dessa gårdar till jordbrukare; bolagsförvärv i skogsområden är ur jordbrukssynpunkt till ingen skada; att bolagen försöka att få säker och jämn tillgång på råvara, är klart, fabrikerne äro dyra anläggningar och arbetarestammen måste bindas med stadig sysselsättning; att enbart grunda driften på årliga virkesinköp av enskilda, torde vara allt för riskabelt.
- 2 *Ny.* Inga åtgärder behövlige.
- 1 *Älgå.* Församlingen har c:a 1 500 invånare, mesta delen mindre och större jordbrukande bönder och deras barn; arealen jord under plog är 1 130 har, skoglös äng 102, skogbeväxt äng 193 har, skogbeväxt skogsmark 12 346 har, skoglös skogsmark 522 har eller tillsammans duglig mark 14 325 har och oduglig 3 129 har; arealen jord under plog är alltså mycket liten, varemot tämligen stor skogsmark finnes; av denna äga nu Hillringsbergs, Jössefors och Glafva Glasbruks a. b. omkring 8 000 har och av inägorna 500 har, huvudsakligen förvärvade de senaste tio åren; att bolagen med sådan hast fått tillvälla sig skogsfastigheter, är ägnat att väcka farhågor, visserligen är var och en sig själv närmast, så att då ägaren av skogshemman vill sälja och får bra betalt, kan han ju också sälja, även till bolag, men vad slutet blir, är ej gott att veta; det händer allt för ofta, att penningarna för försäljningen aldrig komma kommunen till godo, utan säljarna emigrera, och vad vi till slut få kvar, är bolagets egendom, som blivit skoglös, kanske sedan återköpt för en småslant, men med ett ofantligt högt tax.v. åsatt, emedan Kronan och kommunen skola få sina skatter; för att betala dessa är bonden tvungen att taga upp lån, då inga penningar finnas; en gräns borde sättas för dessa slutköpsaffärer, där vinningslystnaden får ta överhand, och bönderna borde endast sälja skog till visst tumtal och låta det andra stå kvar.
- 1 4 6. 6 *Gunnarskog.* Vanhävdsdrag, skärpt så att torplägenheter ej finge igenväxa med
- 1 skog och varje odlad bit måste skötas; måhända skogsdimensionslag samt lag om att kommun, varifrån råvara, skog, för industriens behov, trämassetillverkning och försågning, tages, må i viss mån bli delaktig av förtjänsten av denna;
- 5 staten borde avbörda bolagen deras fastigheter, stycka dem till småbruk och underlätta åtkomsten av jord för mindre bemedlade, som ingen jord ha, men vilja bruka sådan.
- 1 2 3 4. *Mångskog.* Särskild jordskatt från 40 å 50 000 kr:s tax.v. och med stark progressiv skala uppåt, därjämte borde den tillämpas progressivt, så att den vore fullt effektiv efter 25 år, samtidigt förbud mot avverkning av ungskog.
4. 2 *Boda.* Inga åtgärder; inga dylika missförhållanden föreligga.
- 1 2 3 4. *Sunne.* "Norrlandslagens" tillämpning.
- 1 *Lysvik.* Inga dylika missförhållanden existera, åtminstone icke här, troligen endast i undantagsfall på andra orter. Ett stort missförhållande kunde uppstå,

Frågan 46, huvudinnehåll: vilka åtgärder skulle lämpligen kunna vidtagas för att avhjälpa missförhållanden, som anses förefinnas i följd av redan uppkomna jordförvärv för industriellt ändamål, i skogspekulativt syfte eller i och för storgodsbildning?

genom att kringgärda den industriella verksamheten inom landet genom bud och förbud, lagar och förordningar, som försvåra denna verksamhet till förmån för den utländska industrien, vars alster därigenom allt mera komma att översvämma den svenska marknaden. En stor mängd kommuner finnas inom landet, som bestå af bara småbönder och där ingen industri finnes; tror man då, att sådana kommuner äro lyckligare ställda t. ex. i skattehänseende och i fråga om tillgång till extra arbetsförtjänst än andra kommuner, där industriella anläggningar finnas, tar man alldeles fel, erfarenheten talar ett annat språk; icke långt från vår kommun, som icke har någon nämnvärd industri, finnes t. ex. en annan, med ungefär lika stor folkmängd, med stora industriella anläggningar; våra kommunalskatter här utgöra 16 kr. 10 öre pr inkomsthundrade, men skatten i socknen, där industri finnes, uppgår till endast 6 å 7 kr.; vidare, då småbönderna, som förut är sagt, icke kunna reda sig utan extra förtjänst vid industrien, så måste de i socknar, där ingen industri finnes, resa till annat samhälle, där sådan förekommer, så att vill man i verkligheten småböndernas väl, må man akta sig för att tillskapa lagar, som hämma industrien inom landet, ty likasom bönderna för sin utkomst äro beroende av denna, så är industrien för sin del beroende av bönderna; det är och förblir nog så här i livet, att de små äro beroende av de stora och tvärt om, och blir den store urståndsatt att hjälpa, varifrån får man då hjälp.

Fryksände. Försäljning av den odlade jorden jämte nödig husbehovsskog ^{1 2 3 4 6.} till personer, som önska komma i besittning av jord för att därå få sitt huvudsakliga levebröd; större och medelstora egendomar borde styckas till småbruk om 5 å 10 har öppen jord. Inga missförhållanden förekomma. ⁵

Östmark. Det yttersta medlet, expropriation, torde icke böra tillgripas, ¹ så länge andra verksamma medel finnas; en vanhävdslag nödvändig; hade bolag ^{1 4. 1} och enskilda en vanhävdslag över sig, skulle de bli mera benägna att avstå från stora områden överflödig jord, som nu vanskötas till skada för både enskilda och samhället; bolagen borde åläggas att utarrendera jorden på livstid eller mot ⁴ årtlig arrenderätt.

Lekvattnet. En kraftigt verkande vanhävdslag, som tvingade vederbörande ^{1 2 4 9.} att sätta i stånd vad som fått förfalla, som hindrade en osund storgodsbildning; ² en lag, som tvingade vederbörande att till skäligt pris sälja jord till arbetsföra ^{1 4 9.} män och kvinnor, som vilja skapa sig ett eget hem; den hemlösa befolkningen, ⁷ d. v. s. de forna bönderna, som släpat sig utslitna, men till sist nödgats sälja sin egendom till vad pris som helst, borde slippa skatten, både till lärarelöner och landets försvar, som i stället borde läggas på de rika träpatronerna; kan icke öfverheten göra något för sina hemlösa arbetare, är det ej att undra över, att de resa till andra riken, där jord kan fås till billigt pris; storgodsägarna böra ställas ⁸ i valet emellan att övertaga all jordskatt på saluskogsfastigheterna av spekulationsbeskaffenhet eller att återlämna inägora till egnahem för jordbruksarbetare, som önska eget hem som jordbrukare, eller också borde de åläggas av skogskapitalet, vid stegrad pris å skog och dess försäljning, en viss procent till bildande av en egnahemsfond, ur vilken på tillstyrkt ansökan obemedlade, ordentliga jordbruksarbetare kunde få medel att köpa jordbrukshem. Skogar, som köpts för all framtid med rubb och stubb, tåla väl vid denna beskattning för den förlust de vållat framtidens folk och deras land; en annan sak vore att låta grundligen undersöka, genom vilka medel de stora skogsägarna kommit åt vissa mindre skogsegendomar; det är nog långt ifrån alltid lagliga vägar man gått, då en i skuldkommen mindre jordägare med skog låtit, driven av nöd, fränhända sig sin lilla jordbruksfastighet med därtill hörande skog; domstolarna kunna härutinnan

vara utan skuld, men undersökas borde hur åtkomsten vunnits till allt, som samlats i storgodsbildande händer. Det finns material att bearbeta. Fattiga, skuldsatta bönder, som avlidit, hava i det sista ansatts av affärsmän och fordringsägare, tills dessa "fått köp" och medgivanden. För att kunna avhjälpa missförhållanden, som följa av storgodsbildning, bör man undanröjda orsakerna; att därvid skylla på fattigdom som orsak till sociala missförhållanden går an även här, men då denna hemsökt fordom i frost, missväxt m. m., hade detta bort kunna avhjälpas genom de rikedomskällor, som nu kommit i dagen, men så har ännu icke skett. Det är således ingen naturnödvändighet, att det skall vara fattigdom i dessa bygder, utan det ondas rot måste sökas hos människorna själva. Då man kunde få penningar för skogen och för penningar allt, som hörde till bekvämlighet, ville ingen bruka skogstorpen och leva därigenom. Då stora lanthandlande sågo att forna skogsägare fingo skogspenningar att handla för, så gingo de yppighetsbegäret hos folket till mötes med allehanda lyx, företrädesvis i grannlåt i beklädnadsväg, men även i övriga levnadsvanor; rusdryckernas förhärjande makt bröt in och uppslukade stora penningssummor och fördärvade frid, lycka, redlighet, arbetslust och hembetvning såsom ännu i dag; det är ingen ringa marknadsplats här i dessa landsändar för avsättning av rusdrycker; allmänt rusdrycksförbud skulle här råda bot för mycken skada.

23. 3 *Vitsand.* Införandet av en vanhävdslag; bättre skogslagstiftning med dimensionslag, ordnandet av de mindre jordbrukarnas kreditförhållanden, förenklade former för ägostyckning och jordavsöndring, avsättandet av inflytande skogsaccismedel till en fond, som uteslutande användes till inköp av skogsmark för kommunens räkning, byggandet av bättre byvägar för avlägsna gårdar.

3 *Dalby.* En expropriationslag, enligt vilken kommunen hade rätt att expropriera vanskött jord för att utarrendera den till jordbehövande på förmånliga villkor.

4 *Södra Finnskoga.* En lagstiftning, som omöjliggjorde skövlandet av den växande skogen och som tillerkände torpare och arrendatorer expropriationsrätt till innehavda jordbruk; i varje socken bör bildas en egnahemsnämnd, till vilken alla ansökningar om erhållande av jord inlämnas; nämnden borde äga rätt att expropriera högst 5 har myrmark samt 0.5 har fast mark, riksdagen skulle avsätta årligen 1 miljon kronor till bildandet av egnahem, staten försträcka utan återbetalningsskyldighet 1 000 kr. till varje nybyggare, till uppförande av hus; dessa egnahem skulle ej få intecknas eller försälas utan egnahemsnämndens samtycke.

1 *Norra Finnskoga.* Inga dylika missförhållanden.

5 *Eکشärad.* Vanskötta större och medelstora egendomar borde exproprieras och utlämnas till egendomslösa personer, bolagsjord indragas, styckas och lämnas till småbrukare, alla tullar å gödning borttagas, lättnader i frakt å gödningsämnen införas, likaså kostnadsfria skolor i praktisk jordbrukslära samt ersättning åt arrendatorer och småbrukare för täckdikning och djupkultur. Förbud för bolag att förvärva fastigheter, och om bolag kommer på obestånd, skulle det givas ortsbefolkningen tillfälle att inköpa bolagsfastigheter.

4 6. 5. 1 *Norra Råda.* Lagstiftning; antagandet av expropriationslagar. Inga åtgärder behövlige.

Frågan 46, huvudinnehåll: vilka åtgärder skulle lämpligen kunna vidtagas för att avhjälpa missförhållanden, som anses förefinnas i följd av redan uppkomna jordförvärv för industriellt ändamål, i skogsspekulativt syfte eller i och för storgodsbildning?

Sunnemo. Effektiv arrende- och vanhävdslag, rätt för arrendator att genom 3 4. tvångsavlösning förvärva äganderätt till den jord han brukar.

Nyed. En lag, som stadgade skyldighet för bolag att sälja så mycket jord, ² som kan anses behöfligt för en familj jämte tillräcklig husbehovsskog i den händelse en för jordbruk verkligt intresserad man vill bilda eget hem på bolagets mark; genom en rättvis och klokt lagd jordvärdeavgift, rätt för odlings- ¹ intresserade människor att på expropriativ väg skaffa sig jord till tomter, småbruk och bondebruk; öppen, odlad och välskött jord borde dock icke kunna på detta sätt förvärfvas, men väl kalmarker och skogbevuxna områden samt i bevislig vanhävd hållen jord.

Älvsbacka. Avskaffande av bolagens kommunala rösträtt. Inga missförhållanden. ^{2. 3}

Bolag.

Uddeholms a. b. Sådana åtgärder erfordras ej, och skulle, om de försöktes, lättare kunna skada än gagna.

A. b. Råmen-Liljendahl. Oss veterligen finnas inga missförhållanden, vadan några åtgärder ej heller behöva vidtagas.

Lesjöfors a. b. Några missförhållanden i samband med bolagens jordförvärv anse vi ej förefinnas inom Råmens socken.

Gustafsfors fabrikers a. b. Missförhållanden torde ej ha uppstått.

Katrinefors a. b. Inom Vitsands socken anses åtgärder härför obehöfliga.

Glafva Glasbruks a. b. Åtgärder häremot vore endast till skada.

A. b. Kroppstaðfors bruk. Se svaret till frågan 47.

Dejefors kraft- och fabriks- a. b. Erfordras inga åtgärder f. n.

Holmerudsfors a. b. Frågan torde vara allt för ingripande i den enskildes äganderätt, för att lösning snart skulle kunna vinnas; det enda verkliga medlet vore, att en sakta gående styckning och försäljning av jord så väl som skog kunde åläggas bolagen; i våra trakter bör ej skog skiljas från inägor.

Backatorps kvarn- och sågverks- a. b. Köp för någorlunda rimligt pris av större egendomar för att styckas till egnahem.

Större egendomsägare.

Färnebo: Alb. Bergström. Den s. k. storgodsbildningen här har tillkommit genom en naturlig ekonomisk utvecklingsprocess; jord har dragits tillsammans, när de ekonomiska förhållandena drivit det därhän, och egendomar ha fallit isär av samma orsaker, vilket vi här ha färskas och stora exempel på; klokast synes mig vara, att låta utvecklingen fortgå utan konstlade medels tillgripande, vilkas följder man ej kan förutse.

Visnums-Kils m. fl. socknar: Hugo Berger. Skydd för ungskogar och kultivering av skogsmark med svag återväxt.

Norra Ny: Daniel Andersson. Lagbestämmelser.

Norra Ny: Olof Sonesson. En dimensionslag kanske behövlig, men torde vara skadlig för den, som vill sköta sin skog; man bleve tvungen att nedhugga det större, som har växtkraft och gå förbi det dåliga, som saknar alla utsikter att bli ett vackert träd.

Norra Ny: L. O. Nordqvist. Lagstiftningsåtgärder, som inskränka rätten till förvärv.

Ekshärad: P. J. Ekblom. Utsträckning av expropriationsrätten.

Kronolänsmän och kronofogdar.

Kronolänsmannen i Nordmarks härads övre distr. Kommunikationer: järnväg, en gränsbana och bibanor, skulle otvivelaktigt bidra till att jordförvärv i skogsspekulativt syfte, ävensom storgodsbildning, lede avbräck.

Frågan 46, huvudinnehåll: vilka åtgärder skulle lämpligen kunna vidtagas för att avhjälpa missförhållanden, som anses förefinnas i följd av redan uppkomna jordförvärv för industriellt ändamål, i skogsspekulativt syfte eller i och för storgodsbildning?

Frågan 47.

Äro beträffande jordförhållandena i socknen i övrigt något att omnämna eller erinra, som kan anses vara av betydelse eller äga speciellt intresse?

Sockenombud.

Brattfors. ¹⁾ Önskvärt om lantbruket kunde höjas på ett eller annat vis, t. ex. 1 genom föredrag, personliga råd av fackmän, kanhända även genom högre premier av väl skötta jordbruk.

Kroppa. Angående jordupplåtelse för egnahemsbyggare bör det vara en 1 3. lag, att de kunde förvärva tomten och en jordbit och känna sig mera självständiga, i vilket fall nog många flera komme att förvärva sig egnahem.

Nysund. Till jordbrukets höjande skulle förbättrade kommunikationer i 2 hög grad bidraga; flera förslag härom ha diskuterats, bl. a. ett förslag till smalspårig järnväg Atorp—Svartå.

Södra Råda. Angående ett större aktiebolag i orten må påpekas dess 1 2 3. benägenhet att söka förvärva sig rätt till sjön Skagerns stränder i och för sjöhöjning; för den händelse bolaget skulle vinna i sin process mot strandägarna inom socknen, ha dessa att motse stora förluster, därigenom att vattenavbördningen ej får försiggå fritt; ett genom fördämningen fyllt sjöbäcken kan ej mottaga den stora och ofta våldsamma vårfloden, utan denna måste på strändernas åker-, ängs- och skogsmark samt delvis hus göra ofantliga skador; den sålunda översvämmade åkerjorden kan ej besås, ty när floden i sinom tid dragit sig tillbaka är tiden för såningsarbetet förlupen, och mången jordägare mister sålunda hela sin existensmöjlighet.

Alster. Då denna socken icke har någon industri och obetydligt med 2 bolagsjord, kan ju föga upplysningar härifrån fås för "Jordundersökningen"; bortsett från körförtjänster under vintrarna har socknen icke haft någon nytta av bolagsförvärven, men någon egentlig skada har den icke heller haft.

Östra Fågelvik. Indragna kompanichefsbostället Björka borde styckas i 1 2. smärre egendomar och försäljas; därigenom skulle vinst beredas åt så väl stat som kommun, varförutom två eller tre familjer mera funne sin utkomst.

¹⁾ Angående förhållandet mellan siffror och text, se förklaringen sid. 18.

1 *Stora Kil.* Den del av befolkningen, som icke äger jord, saknar den idoghet och arbetslust, som betingas av kärlek för jorden och dess bearbetande, man vill vid veckans slut veta värdet av arbetskraftens utbyte i reda penningar; sydsvenskens och danskens lust att med eget arbete även på andras jord försörja sig förefinnes icke; olusten går så långt, att arbetslösa personer ofta svara vid erbjudande av jordbruksarbete, även om arbetslönen är hög: "Nej, då kan man lika gärna lägga sig och sparka sig trött"; för att bruka jorden måste arbetarna höja sin arbetsintensitet och nedsätta levnadspretentionerna, vilket de ej behöva underkasta sig, så länge de ha industrien att hålla sig till; att genom det nya universalmedlet jordvärdeskatt nedbringa jordvärdet, så att jorden erhålles så gott som för intet, vore ju genaste vägen att nedsätta landets tillgångar med åtskilliga miljarder, så att våra utländska lånegivare snart vore på det klara med vårt lands lånekredit; då dessutom industrien till stor del vilar på utländsk kredit, så snart svenska folket, svenska arbetare, vidkännas jordförhållandena tillräckligt; härmed långt ifrån sagt, att allt är bra som det är; man bör göra, vad göras kan för att få det bättre, även om icke det bästa kan uppnås.

3 *Frykerud.* Om jordförhållandena i socknen är ej vidare att anmärka än att, i fråga om jordbrukslägenheter, som äro avsöndrade från stamhemmanet, ej hänsyn tagits därtill, att sådana lägenheter fått sig tilldelade skogsmark; det har förekommit, att när Kronan avsöndrade egnahemslägenheter från egendomen Högvalta, all skogsmark tilldelades huvudgården, som sedan försålles, lägenheterna fingo sålunda ingen skogsmark, fastän de voro så stora i areal som 2.5—8.5 har; det är mycket vanligt, att de små jordbrukarna få vara utan skogsmark.

1 *Ransäter.* Genom bolagens jordförvärv kommer den självägande jordbruksbefolkningen, hemmansägare eller småbönder, att betydligt minskas om ej helt försvinna, ty om ett bolag får en egendom, så är den för alltid förlorad för dem; ett stävande av bolagens jordförvärv tyckes vara enda möjligheten för att kunna bevara det fria bondeståndet från undergång, och mycket mera borde göras för att skydda och uppmuntra hemmansägarna; vår modernäring är jordbruk och bör bevaras från undergång; det torde kunna anmärkas att arrendatorerna som sådana icke ha kommunal rösträtt, samt att de ej heller ha rösträtt i vägstämna.

1 *Nedre Ullerud.* Industrierbetarna köpa gärna en jordavsöndring och bebygga, vilket förändrar arbetaren till det bättre i många avseenden; egnahemslånerörelsen bör därför vidare utvecklas om därigenom arbetarna förhjälpas till erhållande av egnahem.

1 *Karlstads landskommun.* Denna socken erbjuder föga av intresse i fråga om bolagens jordförvärv, närbelägenhet till stad sätter sin prägel på densamma; genom goda avsättningsmöjligheter å alla produkter till höga priser äro jordbrukarna gynnade och behöva därför ej sträva fullt så hårt som å mindre gynnade orter; det enda bolag, som finnes, har valskvarn och tegelbruk och bereder därigenom arbetsförtjänst åt ett stort antal personer samt gagnar därigenom orten.

1 *Grava.* Det staten tillhöriga Tolerudstorp har blivit försålt, sedan skogen, med undantag av 3 å 4 har, avsöndrats; den försålda åkerjorden, som, efter det en del igenlagts till skogsmark, utgjorde närmare 50 har, har sedan lagts till Sofiedals egendom och åbyggnaderna till Tolerudstorp ha nedtagits och försålts; man

Frågan 47. Äro beträffande jordförhållandena i socknen i övrigt något att omnämna eller erinra, som kan anses vara av betydelse eller äga speciellt intresse?

har svårt här på orten tänka sig ett jordbruk utan husbehovsskog, och de få har, som staten lämnade till de jämförelsevis stora inägorna till Tolerudstorp, torde huvudsakligen hava gjort det mesta till att även detta hem gick förlorat; staten har också under senare årtionden å kronoegendomen Kärne vidtagit anordningar, som enligt mitt förmenande ej kunna nog skarpt klandras; systemet började på 1880-talet, då torpen började rivas; dessa torp kunde föda 1 å 3 dragare och nötkreatur i förhållande därefter, torparna stodo sig mycket bra och gjorde dessutom det mesta arbetet vid huvudgården, vars innehavare då också redde sig, oaktat arrendesumman var betydligt högre än nu; torpen lågo på egendomens utkanter och hade kunnat bliva förträffliga bondgårdar, om de fått inköpas av torparna eller andra enskilda; huvudgården hade varit tillräckligt stor ändå och hade med säkerhet betingat lika högt arrende; nu återstå endast tvenne torp, nämligen Mariehof och Damhult, som icke helt och hållet berövats sina åbyggnader och som borde fränsäljas, medan det finnes något igen av husen; det är egendomligt, att staten, på samma gång den uppmuntrar till egnahemsbildning, själv låter sådana hem förfalla och river ned lämpliga sådana; nybygandet är dock största hindret för bildandet av egnahem, då detta överstiger de flestas förmåga, och att då låta hus förfalla och ruttna ner eller rent av riva ned färdiga hem, är väl rena vanvettet; samma tendens torde även förefinnas hos bolag i vissa trakter. Jorden bör på bästa sätt utnyttjas, vilket kan ske endast genom att bereda möjligheter till jordbruk åt det medellösa folket; andra önskemål, som snarast kräva sin lösning äro: bort med militarismen, arbetets frukter åt dem, som arbeta, tullarnas snara avskaffande, skattesystemets reformering samt framför allt rättvisa.

Nor. Nordöstra delen av socknen, som består av flera hemman, saknar ordentlig väg ut till allmänna landsvägen; vi hava emellertid beslutat iståndsätta den väg, som finnes, i fullt trafikabelt skick, men vägen råkar händelsevis till en del gå genom en av de större godsägarnas skogsmark, vilken ägare fordrar ersättning för att vi skola få utvidga vägen till erforderlig bredd; då det för oss är av största vikt få denna fråga ordnad på ett tillfredsställande sätt, skulle det vara önskligt, att lagen stadgade, att alla sådana vägar, som varit begagnade för allmänt bruk under t. ex. en tidsrymd av 50 år, finge, utan något ersättningsanspråk från markägarnas sida, iståndsättas och i samband därmed utvidgas till erforderlig bredd.

Segerstad. Tvenne kronoegendommar finnas, som vad den odlade jorden beträffar, lämna staten minimal inkomst; Södra Edsberg t. ex. utgöres av c:a 95 har öppen jord, varå arrendet enligt uppgift belöper sig till omkring 1 100 kr., varav från torplägenheter betalas omkring 400 kr., arrendator skall för år hava c:a 100 kbm. ved och reparationsvirke, som torde representera icke så litet värde, då skogen ligger nära Vänern med ringa drivningskostnader; Edsberg vore måhända lämpligt att stycka till småegendommar om 10—20 har jord och lika mycket skog, synnerligast som den har så fördelaktigt läge.

Borgvik. Anmärkningar kunna göras på skötseln av kronoarrendet inom 1 socknen, både angående jorden och skogen.

Ed. Tav.v. har i socknen betydligt stigit på 20 år: 1893 utgjorde det samma å jordbruksfastighet 943 400 kr., annan fastighet 254 500 kr., bevillningsfri egendom 65 800 kr.; vid 1913 års tax. av jordbruksfastighet skedde en förhöjning från 1 403 200 till 1 476 800 kr. och av annan fastighet från 1 909 000

till 2 151 900 kr.; ökningen kommer närmast på bolagen; uti den jordbruksfastigheten åsatta värderingssumman 1 476 800 kr. ingår värdet å 6 780 har skogsmark å 40 kr. med kr. 271 200 samt å växande skog beräknat efter 70 % av nu gällande höga skogspriser med 463 000 kr.

2 *Stavnäs.* Rättvis jordbeskattning borde införas.

3 *Högerud.* Drygt arbete och stora utgifter åsamkas genom en mängd gårdesgårdar; i allmänhet äro egendomarna indelade i 7 eller 8 s. k. trädeslag, och i regel inhägnade efter denna indelning, vartill komma en mängd gårdesgårdar omkring betesskog m. m.; många ha hela sin skog inhägnad, för att fåren ej skola förstöra plantorna i skogen; den huvudsakligaste svårigheten för en rationell jordbruksskötsel ligger i brist på arbetskraft, i det folket emigrerar till städerna och industrisamhällena i tro att jordbruket ej lönar sig; överhuvud taget skötes jorden väl; till god hjälp har en torvströfabrik varit, som emellertid brann ned i somras och ej torde bli uppbyggd, oaktat den allra bästa torv finnes å platsen; de hemman, som äga fiskevatten, ha använt detta gemensamt; annat än husbehovsfiske förekommer sällan, detsamma är också förhållandet med jakten.

3 *Glava.* Frånsett det förhållandet, huruvida det ena eller andra bolaget kan vara mer eller mindre människovänligt, torde emellertid aldrig nog starkt kunna betonas, hur ytterst beklagligt förhållandet slutligen kommer att bli, om utvecklingen får fortgå, som hittills; den självägande, jordbrukande klassen försvinner och ersättes av idel beroende bolagsmäniskor; även om bolagen bedriva jordbruk, ja, t. o. m. sköta sin jord väl, så är dock för dem jordbruket en ringa bisak, industrien huvudsak, och man må även ge akt på, hurusom dessa stora industriidkare liksom vilja göra det till en dogm, att jordbruket ej bär sig, men industrien är vår födkrok, och åt denna bör alltså lejonparten av allt arbete ägnas; icke kan man begära, att torpare, även om de ha kontrakt på fem år i taget, skola ägna jorden den omsorg, de skulle göra, om egendomen vore deras; de göra "andtimmarna", som vi säga här i Värmland, men jordförbättringarna få anstå, ty övrig tid begagnas till dagsverkskörslor; bolagen i sin tur underhålla naturligtvis ej husen mer än som är alldeles av nöden påkallat; allt detta gör, att man sällan eller aldrig hos denna torparebefolkning finner den förnöjsamhet och arbetsglädje, som borde finnas; torpen krympa nog ofta ihop, fastän man ej så väl märker det, en eller annan åker glömmes av, tills den lämnar blott ljung, och så utlägges den till hagmark; men när jordbruket så småningom tynar av, bli livsmedelsprisen dyrare, och skola så de höga tullarna fortfarande bibehållas, kan man knappt förstå, var det hela kommer att sluta; en mycket viktig sak att aktgiva på, är också, huru den fria konkurrensen hämmas genom bolagsväldet; folket blir beroende av bolagen även vid uppköp av dagliga förbrukningsartiklar, då ingen annan handelsbod än brukshandeln får existera på ibland kanske flera mils avstånd; skulle man emellertid ingå på alla möjliga nacksidor, som det allt mer sig utbredande bolagsväldet för med sig, bleve detta ett allt för vidlyftigt kapitel; något bör göras och det snart, annars glida vi snart in i den tid, då det blir, som i forntiden, blott två slags folk, nämligen några stycken fria och resten bolagsträlar.

12. *Svanskog.* För höjandet av jordbruket inom socknen är en järnväg nödvändig, enär alla kommunikationer fullständigt saknas.

Frågan 47. Äro beträffande jordförhållandena i socknen i övrigt något att omnämna eller erinra, som kan anses vara av betydelse eller äga speciellt intresse?

Millesvik. För jordbrukets uppsving här på Värmlandsnäs vore kommunika- 2
tionsfrågans lösning på ett för orten lämpligt sätt av stor vikt, ty många jord-
brukare har ända till 3.5 mil till närmaste köping.

By. Barnrika familjer borde uppmuntras att övertaga eller stanna kvar vid 3
jordbruket

Kåla. Egendomarna äro till stor del för små; egendomar om 5 å 8 har 1
kunna icke underhålla en medelstor familj, utan familjefadern måste skaffa inkomst
genom arbete utom hemmet, vanligast med skogskörslor, varför häst hålles;
varaktig dylik biförtjänst kan ofta ej erhållas på närmare avstånd än 3 å 4 mil
från hemmet; å egendomar med ännu mindre areal är ägaren vanligen som-
martiden arbetare vid sågverken i Norrland och hugger saluvirke hemma i
skogarna vintertiden, om sådant arbete kan erhållas, vilket är svårt, enär sko-
garna här äro i det närmaste avverkade; att någon intensiv skötsel av sådana
egendomar ej kan ifrågakomma faller av sig självt; systemet med småbruket är
i flesta fall misslyckat, då en egendom bör vara så stor, att den lämnar
underhåll åt två hästar; en egendom, som föder två dragare, kan brukas 2
bättre än om endast en användes, ty ägaren har i så fall möjligheten att köpa
sig tidsenliga redskap och djuparbeta jorden. I tvenne fall har äganderätten 3
inom socknen blivit kränkt: Säffle kanalbolag har erhållit tillstånd till uppdamning
av vattenståndet i Byälvens farled, varigenom strandägarna efter nämnda vatten-
drag lida betydande vattenskada; elektrisk högspänningsledning är dragen genom
socknen, därvid skog blivit ramponerad och annat förfång tillfogats vederbörande.
Såsom totalomdöme i jordfrågan kan sägas, att genom på senare tid tillstötande
omständigheter jämviktssläget för jordbruksnäringen i jämförelse med andra näringar
väsentligen rubbats; skulle en ytterligare rubbning inträffa, ser sig nog den
jordbrukande befolkningen nödsakad nedlägga jordbruksdriften.

Töcksmark. Socknen behöver framför allt bättre kommunikationer. 4

Karlanda. När största delen av socknens invånare ha egen jord att 3
bruka, har här uppstått en självständig och fri befolkning.

Blomskog. En stor del mossar finnas, som nu ligga till ingen annan nytta, 2
än att litet torvströ tages; mindre jordbrukare borde ha rätt att inlösa mossarna 3
under förpliktelse att torrlägga dem, bättre gödselvärd borde införas. Vår nu- 1
varande ägodelning är för de mindre jordbrukarna en ganska besvärlig procedur;
det blir lappar av alltsammans, man får en jordbit här en där och kostnaden
ställer sig hög även enligt den reformerade ägodelningslagen.

Järnskog. Denna kommun intager en särställning i fråga om bolagens 4
framfart i Värmland: den mindre jordbrukaren har här övertaget, att sälja till
bolag är ej sed, hellre då till någon småbonde för något mindre summa;
bleve kommunen bättre lottad på kommunikationer, i all synnerhet om den erhöle
järnväg, skulle den uppblossa i hög grad; kunskap borde meddelas åt befolk-
ningen, man är så att säga utgammal, när man genom erfarenhet lyckats finna
det rätta; sorgligt få kunna göra en höhässja, taga vara på gödselhögen eller
ansa trädgården så att den blir till nytta och nöje; får bonden samma förmåner
som i Danmark, skall Sverige bli ett jordbruksland och emigrationen avtaga;
får den del av befolkningen, som vill ha jord, bättre möjligheter att skaffa sig
sådan, upplåtas de stora domänerna till smålotter antingen genom köp eller
arrende med tryggad besittningsrätt på livstid och sedan rätt för barnen att
övertaga egendomen i likhet med den norske "husmanslov", skall ett lyckligare
Sverige växa upp.

- 1 *Arvika landskommun.* I stadens omedelbara närhet har under senare åren ett samhälle med ca 1 000 invånare uppstått, där det finnes gott om tomtplatser och där en större greppfabrik nyss startats; i stadens närhet finnas å ett par hemman egnehemslotter till salu.
- 5 *Gunnarskog.* Bristen på kommunikationer försvårar jordbruket; kalk och 4 andra gödningsämnen måste transporteras två till fyra mil på vagn; socknen är av naturen väl lottad på flera områden; inägorna äro minimala, men skogsmarken, vad arealen beträffar, ganska stor, men i stort sett hårt huggen; för 20 år sedan i varje by välbärgade bönder, nu är det i de största skogshemmanen ganska ont om dem, bolagen äga jorden och fattiga bolagsarbetare ha kommit i stället för bönderna; bolagen äro visserligen humana i sitt uppträdande, men där de bli ägare av jorden, blir befolkningen ekonomiskt sämre situerad; en ändring i fråga om bolags rätt att göra jordförvärv borde komma till stånd eller åtminstone en rättvis vanhävdslag.
- 3 4. *Mångskog.* Prästgården bör styckas och säljas till småbruk vid den 1917 inträdande prästlöneregleringen; större delen av skogsmarken kan lätt fränskiljas och behållas av staten.
- 2 *Boda.* Den arbetsföra jordbruksbefolkningen har under de senare åren stadigt minskats på grund av emigration, utflyttning till städer och industrisamhällen samt en hastigt sjunkande äktenskapsfrekvens; på grund av otillräcklig arbetskraft bliva därför en betydande del av de medelstora jordbruket mindre väl skötta, och en naturlig följd härav är, att jordbrukets avkastning minskas; mindre brukningsdelar om 2 å 3 har åkerjord ha lämnat betydligt större avkastning pr har än de större egendomarna; någon förändring till det bättre i detta avseende torde icke vara möjlig.
- 5 *Sunne.* Prästgården och den s. k. klockarestommen borde styckas till egna hem, vartill deras läge är passande.
- 1 3. *Östra Emtervik.* De utarrenderade stomhemmanen vanskötas; det vore säkerligen mera ekonomiskt om dylika hemman försåldes under förutsättning att köpeskillingens bestånd garanterades samt rätan tillfölle vederbörande kyrkoherde; stomhemmanens skötsel ger anvisning därom, att jorden bör ägas av den, som brukar densamma; staten borde hjälpa så många som möjligt till egen jord på så lätta och förmånliga villkor som möjligt samt icke genom lagar, såsom t. ex. den nya skogsskattelagen, lägga stora hinder i vägen, så att även de, som nu ha egen jord, bli tvungna att övergiva denna och i likhet med så många förut trängas vid industrien eller resa till Amerika.
- 4 *Lysvik.* Försumlighet förefinnes beträffande omsorgen för återväxten å skogsmarken, i synnerhet å sådana trakter, som förr kallhuggits; många sådana ligga ännu nästan kala eller ock kanhända något be vuxna med värdelös ungskog; länsjägmästaren borde sättas i tillfälle att besiktiga skogsmarken, ge påstötningar åt försumliga jordägare, lämna upplysningar åt oförståndiga sådana, då många icke förstå att på olika platser och jordmåner på lämpligaste sätt så eller plantera skog; även torde en del mark vara be vuxen med gamla förkrympta träd, som 1 borde helt och hållet borthuggas och ersättas med nya. Bönderna sköta själva sig och sin jord utan allt för mycken välvillig hjälp från myndigheternas sida

Frågan 47. Äro beträffande jordförhållandena i socknen i övrigt något att omnämna eller erinra, som kan anses vara av betydelse eller äga speciellt intresse?

genom bud och förbud, lagar och förordningar, som genom sin mångfald i stället för lindring kunna bli en tunga.

Fryksände. Ett samhälle, Torsby, har vuxit upp å pastorsboställets ägor; 5 det vore synnerligen önskvärt, att invånarna, som nu ha sina hus å ofri grund, så snart som möjligt finge köpa sina lotter.

Östmark. Norska skogsspekulanter kasta mer och mer sina blickar över 1 gränsen efter svenska skogar, varvid för fastighetsköpet bulvanbolag bildas; ett sådant är Kaiklanstorps a. b. inom socknen, tillkommet 1911 eller 1912, som tills vidare endast äger en mindre egendom vid gränsen, tax. till 17 000 kr., men som skall utvidgas; den egentliga ägaren är Lövhaugens C:o i Norge; stiftarna, som innehava några aktier, lära utgöras av några bolagets torpare; en norrman köpte för ett par år sedan å konkursauktion en egendom om 200 å 250 har skogsmark i Östmark och spekulerar på att köpa mera; han håller nu på att bilda ett bulvanbolag, som skall övertaga egendomen och lägga under sig mera; på samma sätt lär utvecklingen fortgå utefter hela gränsen; uppenbarligen måste någonting göras häremot och göras snart, även om svårigheterna äro stora; bolagen äga, som förut framhållits, inom socknen fastigheter, lämpliga till styckning, vilken borde verkställas så, att inägojorden, åker och äng, skildes från skogsmarken och tillades tillräcklig areal skogsmark, av mindre brukningsdelar kunde ett par sammanslås till en, varigenom ängsmarken till en sådan bruksningsdel i vissa fall bleve så stor, att den sämre delen därav kunde utläggas till skogsmark; vid blivande ägostyckningar inom Östmark och liknande kommuner för bildande av egnahem måste tillses, att de frånstyckade ägototterna bliva sådana, att ägaren därav med flit och omtanke kan finna sin nödtorftiga bärgning, i motsatt fall kunna ägostyckningarna skapa fattigdom och nöd; de myndigheter, som förmedla egnahemslån, borde särskilt ha sin uppmärksamhet riktad därpå.

Lekvattnet. Förbättrade kommunikationer, speciellt järnväg, skulle bli en 1 2 4 9. kraftig hävstång för jordbrukets upphjälpande; ofta torde tax.v. bestämmas till 2 förfång för småbrukarna, så att i ett och annat fall småbrukare blivit tvungna att sälja sin torva och flytta till annan ort; enskilda personer finnas, som vid 7 dödsfall och i tider av nöd så billigt som möjligt tillhandlat sig fastigheter och som genom skogens tillväxt fått in väldiga summor och ännu ha kvar sina skogar; vid köpens avslutande har brännvinet ofta spelat stor roll och även i övrigt torde det icke alltid ha tillgått på ärligt sätt; åtskilliga rekognitionsskogshemman, som i statens hand kunde vara en rik inkomstkälla och ett hem för många hemlösa, innehavas nu av norrmän, som därpå tjänat stora förmögenheter. På 6 1860- och 1870-talen var det omöjligt att få sälja virke här, befolkningen begav sig under vintrarna för att få arbetsförtjänst till Dalarna, Jämtland, Gästrikland, Östergötland, Västergötland och Småland; först sedan bolagen började intressera sig för skogen, fick den något värde, förut var den ett dött kapital. "Fryksände 8 kyrkas skog", Långsjöhöjden, 2 å 2 500 har ypperlig timmerskog, som ej kommer bebyggarnas ättlingar till godo, borde omhändertagas av staten; sedan kunde riksdagen bestämma hur den bör realiseras till nytta för befolkningen. Ur en sådan skog borde framskapas arbete och bröd för arbetsfolk i orten året om; nu finnes anställd blott en skogvaktare. Utan tvivel kunde genom utdikning, dränering, tillgodogörande av vindfällor, toppvirke efter avverkningar, näver m. m. mycket arbete och förtjänst beredas den egendomslösa ortsbefolkningen även andra tider än vid avverkningarna, så att denna befolkning icke å brist på arbetsförtjänst i orten måste söka sig sådan å annan ort, till och med i Norge på dikningsarbeten om höstarna, som nu är vanligt; det är ett av de sämre dragen hos bolags-

rörelsen i denna ort, att de genom rörelsen uppkomna fosterlands- och hemlösa arbetarna icke finna sig kunna så förtjäna med sitt arbete, att de kunna stanna i hemorten och fortsätta där, åtminstone som arbetare åt patronerna, utan finna bättre arbetsvillkor i andra trakter; detta gör, att de, som skola utföra arbetena i Lekkvattnet merendels komma hit från andra trakter nedifrån landet, varav uppstå främlingsskap och olika seder, som icke varit av berömlig art.

- 3 *Vitsand.* På grund av långa körtransporter, 3 å 4 mil, försummas kalkanskaffningen till stor skada för vår kalkfattiga jord; endast två mindre jordlägenheter äro tillkomna genom egnahemslån.
- 4 *Norra Ny.* Sådana platser finnas, som vore lämpliga för småbruk, men ej kunna upplåtas med äganderätt utan endast med nyttjanderätt; expropriering av sådana ställen, som ej äro till någon nytta för jordägaren, vore lämpligt.
- 3 *Dalby.* En normalspårig järnväg bör anläggas genom Älvdalen, så att mineralgödsel kunde erhållas billigt, i vilket fall myrarna kunde odlas och en större befolkning få sin utkomst; skogsaccisen borde fonderas för detta ändamål.
1234. *Sunnemo.* Vid uppskattning detta år har tax.v. å ett större bolags stora områden minskats, då däremot självägarnas relativt ökats, vadan det ser ut, som om man på skatteväg skulle omöjliggöra självägande bönders existens; trots bestämmelserna i arrendekontraktet har skyldigheten att betala inkomstskatten vältrats över på arrendatorerna.
- 4 *Nyed.* Förhållandena äro här ännu icke av den beskaffenhet att de giva anledning till oro; skogen har relativt liten betydelse och jordbruket står högt; det sorgligaste är dock, att den ena unga bonden efter den andra övergiver sin gård och slår sig på s. k. affärer.

Bolag.

A. b. Edsvalla bruk. I tidigare besvarade frågor har bolaget redan omnämnt kommunikationernas betydelse för en intensivare skötsel av fastigheten, beträffande så väl jordbruk som skog; med hänsyn till utvecklingsmöjligheterna nu i övre Värmland skulle givet dessa ställa sig förhoppningsfullare, om bättre kommunikationer vore att påräkna.

A. b. Råmen-Liljendahl. Stort behov av kalk förefinnes, men på grund av de dåliga kommunikationerna och oerhörda frakterna mäktar icke jordbruket anskaffa denna vara.

Hellefors bruks a. b. Då dessa traktens jordbrukare endast utgöras av småbönder och arrendatorer av bolagens små inägor, föranleder det förevarande ärendet frågan: vem har det bättre, bolagstorpären eller den småbonde, som förvärvat ett litet skogshemman till det pris, som ett sådant hemman med skog nu betingar? När ett skogshemman försäljes ur en bondesläkt, är köparen oftare ett bolag eller s. k. skogsspekulant än hemmansbrukare; detta skulle kunna tyda på, att intresset för hemmansbruk är i avtagande, men även om detta

Frågan 47. Äro beträffande jordförhållandena i socknen i övrigt något att omnämna eller erinra, som kan anses vara av betydelse eller äga speciellt intresse?

intresse numera är mindre än förut, torde det emellertid icke vara så illa ställt, att det ej finnes flera med håg för självständigt hemmansbruk, än det finnes hemmansdelar; utan tvivel är det bristen på kapital hos de jordbruksintresserade, som numera förnämligast föranleder hemmanens övergång från de egentliga hemmansbrukarna; vid den nyss ifrågasatta jämförelsen mellan bolagsarrendatorer och självägare är det därför berättigat att jämnställa bolagsarrendatorn med den hemmansägare, vars hemmansköp försätter honom i relativt stor skuld; den hemmansägare, som förvärvat en egendom genom arv, kan ej här beaktas, då frågan här gäller endast sådana egendomar, som innehavaren önskar sälja; en skuldsatt hemmansägare har ingen lugn tillvaro: fordringsägaren kräver sin ränta på bestämda tider, den utvuxna skogen — om någon sådan finnes vid köpet — går ofta åt till en första avbetalning å skulden, och den unga skogen är det förlustbringande att avverka, kreatur och redskap draga kanske en stor del av det kapital, ägaren för egen del disponerat, egendomen åliggande skatter skall han betala själv, och dessa skatter hava höjts på senare tiden, husen skola underhållas av honom själv, hans skog medgiver icke lönande avverkning på många år, sedan han omedelbart efter köpet sett sig böra taga den mogna skogen; någon nämnvärd arbetsförtjänst bereder skogen honom icke under tiderna mellan avverkningarna för avsalu, utan påkallar densamma, i stället för en ändamålsenlig skötsel, arbeten i form av hyggesrensning, skogsodling, dikning m. m., vilka arbeten icke giva den för den skuldsatte så behöfliga inkomsten för dagen; han måste söka inkomstbringande sysselsättning på annat håll, och denna står måhända att få på en närbelägen bolagsegendom, där han likväl måste finna sig uti att taga det arbete, som bolagets arrendatorer icke medhinna — kan alltså ej vara viss om arbete på nära håll, utan måste han ibland resa långa vägar för att få behöflig arbetsförtjänst; torparen betalar å bolagets ägor för husrum, vedbrand och för rätten att bruka och skörda en jord, som föder tre kor och en häst, en summa, som han med hjälp av sin häst kan förskaffa sig genom arbete ofta på mindre än en månad; han har inga nämnvärda skulder att förränta, inga större skatter att betala och behöver praktiskt taget icke sörja för åbyggnadernas underhåll och han har en jämn arbetsförtjänst; arrendatorns ställning såsom underordnad under en bolagsförvaltning gör honom visserligen, formellt sett, mycket beroende jämförd med självägaren, men i vår tid, då det unga folket vill dragas från så väl arrendegården som självägaregården till de lockande dagsförtjänsterna och nöjena i industrisamhällena och städerna eller till Amerika, måste det skogsbolag, som icke vårdar sig om den för skogens skötsel så eftersträfvansvärda fasta skogsarbetarestammen, snart se sina skogar blottade på de bästa arbetskrafterna; arrendatorernas existens har därför även ansenligt förbättrats under senare tid, och, som förut nämnts, hava arrendevillkoren mildrats; såsom exempel på huru arbetsförtjänsterna ökats, kan nämnas, att avlöningarna till bolagets hästtorpare i Gåsborns socken, som för år 1900 uppgingo till ca 25 000 kr., år 1910 belöpte sig till 49 900 kr.; det förekommer ej heller, såsom även tidigare nämnts, att en något så när skötsam arrendator icke erbjudes förnyat arrende vid arrendetidens utgång, och en dylik arrendator vet, att han får bruka sitt torp så länge han vill och förmår; att arrendatorn är förpliktigad att utföra arbeten åt bolaget, kan icke betraktas såsom någon olägenhet, så länge han liksom andra bör arbeta och arbetet åtföljes av skälig ersättning; något förtryck av bolagsarrendatorer förekommer alltså icke i dessa orter och kan ej heller vara förenligt med bolagets egen fördel; av ovanstående jämförelse bör det framgå, att bolagsarrendatorn har det avsevärt bättre än den skuldsatte självägaren och att en självägare skall hava ett förhållandevis stort kapital för att i ekonomiskt avseende få det bättre ställt än nutidens bolagstorp; det kan

därför icke vara till skada, att bolaget köper ett salubjudet hemman, då frånvaron av tillräckligt kapitalstark hemmansbrukarespekulant är påtaglig, och denna frånvaro dessutom gör, att skogsegendomshandlaren, som redan nu ofta med framgång konkurrerar om skogshemmanen, eljest tager egendomen om hand med för denna skogsägarekategori vanligt skövlings- och vanhävdsresultat; att genom förbudslagstiftning på ett tillnärmelsevis effektivt sätt förhindra skogsspekulanternas framfart, har man svårt anse vara möjligt, så länge något praktiskt uppslag till sådan lagstiftning icke föreligger, och då svårigheterna att förebygga ett kringgående av sådan lag måste bliva oerhört stora; någon skada för orten genom bolagens jordförvärv anses alltså icke föreligga, i stället måste dessa förvärv hava varit gagneliga, då de möjliggjort en stor bruks- och trävaruindustri, som skapat, förutom stora skatteobjekt, arbetstillfällen i mängd, vilka gjort orten bebyggd i ansenligt större skala än som varit fallet, om industrien saknats; industrien har även skapat den nuvarande relativt stora välmågan hos den äldre hemmansägareklassen, vilken välmåga tillkommit genom den värdestegring å skogsprodukter den utvecklade industrien åstadkommit.

Gustafsfors fabrikers a. b. Riksdagen bör lämna anslag till små, 3 meters, vägar i skogsbygderna, under förutsättning att landsting och kommun tillskjuta viss del; den, som ej har dräglig körväg till allmän väg, har att kämpa med svårigheter, som få ana.

Kraft- a. b. Gullspång-Munkfors. Jorden är delvis mycket sönderdelad i vitt skilda småskiften, vilket gör brukningen besvärligare.

A. b. Kroppstadfors bruk. Förbud snarast möjligt för så väl bolag som enskilda att å inköpta egendomar avverka skog till lägre dimension än 5 tum annat än i gallringshänseende, samt att under inga omständigheter sälja inägojorden och behålla skogsmarken; skall det få fortgå som hittills, så kommer det tvivelsutan att leda till landets utarmande, ty det är ju icke möjligt, att en bonde skall kunna reda sig på en skoglös gård, då han förut nätt och jämnt kunde klara sig med tillhörande skogsmark, varav han, så där vart 5:e eller 6:e år, kunde sälja åtskilligt skog.

Holmerudsfors a. b. Trots den stora utvandring, som under c:a 50 års tid pågått, är dock en god stam kvar av folket och, som större delen är självägande, finnes förutsättning för att befolkningen skulle kunna kvarhållas och bliva talrikare; enda möjligheten härför är lönande biförtjänster i orten, vilka å sin sida endast äro möjliga genom åstadkommandet av bättre kommunikationer: kortaste väg till svensk hamn jämte god förbindelse med järnvägsnätet i övrigt; denna fråga, som var på väg att lösas i god riktning genom den föreslagna Inlandsbanan, har sedan förfuskats och fördröjts i sin lösning till stor skada för ortens näringsliv; det kan ej fattas av främmande, hur viktig denna fråga kännes och de förhoppningar, som ortsbefolkningen knyter till densamma; skall den lösas och lösas snart är frågan, skall den lösas enligt minst 85 % av befolkningens vilja, d. v. s. kortaste väg till svensk hamn, närmast gränsen; norrmännen frukta ej att lägga sina banor intill gränsen; vi hava i lång tid haft gott av konkurrensen från Norge, hava alltid blivit reellt behandlade vid leveranser till norrmän; det är då klart, att skola vi vinna något av en svensk bana, måste den på billigaste sätt bringa våra produkter, i första rummet skogsprodukter — men även sten blir en exportvara — till närmaste hamn, i andra rummet komma så

Frågan 47. Äro beträffande jordförhållandena i socknen i övrigt något att omnämna eller erinra, som kan anses vara av betydelse eller äga speciellt intresse?

våra lantbruksprodukter, som mer förädlade tåla en något längre transport till större avsättningsorter inom landet, men mest skulle dessa nya möjligheter bringa lyftning i de små ansatser till ortsindustri, som gjorts, vilka, rätt utvecklade, i sin tur skola giva jordbruket det stöd och den lyftning, det så nödvändigt behöver; då först skola gränstrakternas befolkning kunna visa, att den är en del av Sverige, och komma dessa bygder på grund av säregna förhållanden då att kunna fostra och föda en mångdubbelt större befolkning än nu är tänkbart; må så ske, det är allas vår varmaste förhoppning.

A. b. Sundshagsfors bruk. Då det finnes endast mindre jordbruk, är befolkningen huvudsakligast beroende av skogen, dess avverkning och drift.

Större egendomsägare.

Norra Ny: P. J. Nordqvist. Genom lämpliga kommunikationer, järnväg, skulle både jordbruk, boskapsskötsel och skogsbruk betydligt upphjälpas.

Dalby: Per Persson. De små uppodlade jordarealerna, som delvis ägas av bolag och arrenderas ut, men till största delen tillhöra enskilda ägare, skötas utmärkt bra; med skogsskötseln torde det vara sämre ställt i många fall, på senare tiden förbättring.

Ekshärad: P. J. Ekblom. En dimensionslag för Värmland; på andra orter har allt säljbart nedhuggits, oftast av enskilda skogsspekulanter, men även av ägare, som kommit på obestånd; en sådan nödåverknings bringar icke någon ekonomisk förbättring, utan gårdarna måste sedan försäljas exekutivt, efter det att skogen blivit berövad möjlighet att lämna avkastning för årtionden framåt.

C. J. Carlson, Filipstad. För Värmland ställer sig förklaringen till utvandringen och dess fördelning inom länet jämförelsevis enkel; i stort sett kan länet uppdelas i trenne zoner, nämligen den sydliga, huvudsakligen jordbrukande delen, en del väster om Klarälven, en öster om densamma, den egentliga bergsbruksidkande delen; ända till på 1850-talet funnos i den sydliga samt framför allt i den västra delen en mängd mindre järnbruk med rätt obetydliga skogsarealer, som voro hänvisade att både för körslor och kolbehov anlita omkringboende allmog, varigenom så att säga huvudnäringen inom hela Värmland var bergsbruket, varav alla direkt eller indirekt voro beroende; vid denna tid skedde ett omslag; nästan samtliga järnbruk i västra Värmland nedlades, huvudsakligen på grund av dåliga kommunikationer, och samtidigt förbättrades samfärdsmedlen i östra delen, som därigenom gjordes oberoende av den sydliga delens spannmål, foderämnen och körslor; förvärvsmöjligheterna för dessa delar blevo därför i hög grad minskade, då intet annat trädde i stället för det förlorade; träindustrien, som sedan uppstått, var då ingenting att räkna med och betalade mycket karg arbetslön mot bortskänkande av skogen; vid samma tid öppnades de vida jordbruksdistrikten i Nordamerika, där jord av bördigaste slag så gott som bortskänktes, och man får då ej undra på om emigrationen från dessa trakter tog fart, när en tryggad levnadsställning i det nya hemlandet var så gott som säker; egendomarna såldes således och människoströmmen började flöda över Atlanten, långsamt till en början, men sedan allt stridare, allt eftersom de först utresta familjemedlemmarna hunnit trygga sin ekonomi; från bruksdistrikten var emigra-

tionen lika med noll, på grund av att folket ej kunde taga sig någon väg, ehuru det skulle velat slippa undan det slaveri, under vilket det levde; på sin höjd lyckades en och annan så gott som rymma till Norrland, där då goda arbetstillfällen och förtjänster rådde; utan svartmålning tedde sig livet på bruken vid början av 1870-talet sålunda: tre kategorier arbetare funnos, nämligen torpare, som redde sig bäst, smeder och hyttarbetare samt slutligen bruksarbetare; torparna utgjorde sina arrenden genom arbete dels i skogen med låga beting, en tredjedel av de priser, som nu betalas, och dels med dagsverken, som betalades för sommaren med 1.24 kr., om vintern med 0.76 kr.; större delen voro under sådana omständigheter, att deras eget jordbruk måste åsidosättas genom budelse, kanske under den brådsta skördetiden, till andra arbeten, skuldsatta och bundna vid de arrenderade torpen; till och med sönerna voro så bundna, att om någon avflyttade, fick han ej vidare återvända till fädernehemmet vid risk av vräkning för familjen, om han där åter mottogs; smeder och hyttarbetare voro nästan samtliga skuldsatta, oavsett deras något högre avlöning, bl. a. därför, att deras arbete medförde krav på starkare näring; bruksarbetarna hade det sämst, samtliga svältfödda och eländiga då de uteslutande hade att livnära sig av ovannämnda dagsverksavlöning, om vintern blott 0.76 kr., varav de även hade att betala vedbrand och hushyra; alla levnadsförnödenheter hade santliga att taga från bolagens magasin och handelsbodas. Hur denna befolkning skulle kunna emigrera till Nordamerika är svårt att förstå, det var helt enkelt omöjligt även med bästa vilja i världen; de självägande bergsmännen inom distriktet, som ännu voro talrika, hade ingen anledning att utflytta, då de hade det mycket bra och de gjorde det ej heller. Även på folkkaraktären hava de olika levnadsförhållandena satt sin prägel; i söder finnes alltjämt den vanliga trygga och självmedvetna slättbokenkaraktären utpräglad, i väster en livlig, arbetsam och intelligent befolkning, tecken till att den aldrig varit kuvad, varken ekonomiskt eller moraliskt, i öster däremot, där de så välsignelsebringande bolagen hava sitt hemvist, en dolsk, inbunden ras, som så att säga anse sig hava ett helt århundrades förtryck att hämnas.

Kronolänsmän och kronofogdar.

Kronolänsmannen i Gillbergs härad. Genom bättre kommunikationer, särskilt järnvägsförbindelse, skulle jordbruket inom häradet betydligt uppblomstra dels genom bättre avsättningsmöjligheter för lantmannaprodukter, dels genom lättare åtkomst och billigare frakter å gödningsämnen; huru stort värde en järnväg skulle hava för skogen, kan icke beskrivas.

Frågan 47. Äro beträffande jordförhållandena i socknen i övrigt något att omnämna eller erinra, som kan anses vara av betydelse eller äga speciellt intresse?

Anmärkningar till formuläret.

Formuläret skiljer mellan följande **ägare** av jordbruksfastighet:

bolag och ekonomiska föreningar;

enskilda ägare av större egendomar, varmed betecknas enskilda personer, vilka äga jordbruksfastighet med ett sammanlagt taxeringsvärde enligt 1908 års taxering av 65 000 kr. (motsvarande i runt tal $\frac{1}{50000}$ av hela rikets taxeringsvärde å jordbruksfastighet enligt nämnda års taxering);

enskilda ägare av medelstora egendomar eller mellanklassen mellan enskilda ägare av större egendomar samt småbönder;

småbönder och andra med dem jämställda ägare av mindre egendomar, d. v. s. sådana enskilda jordägare, vilka ej inneha mera jord, än att den kan skötas av dem själva med hjälp av familjemedlemmar utan varaktigt anställda tjänare; och göres härvid ej någon skillnad, om jorden är satt i mantal eller utgör avskötrad fastighet;

ägare av jordlägenheter eller sådana jordägare, som vid sidan av annan verksamhet ha något litet jordbruk och ej kunna anses driva jordbruk såsom huvudsakligt yrke; (Jordlägenheter av här avsett slag, som i taxeringslängderna för vissa orter upptagits såsom "annan fastighet", räknas ändock såsom jordlägenhet enligt detta formulär) och

stat, kommun, allmänna inrättningar och ideella föreningar.

Bland **brukare** av annans — alla ovannämnda slag av ägares — jordbruksfastighet skiljes i huvudsaklig anslutning till förestående särskildnad av jordegendomar mellan:

arrendatorer av större egendomar:

arrendatorer av medelstora egendomar;

arrendatorer av mindre egendomar (större torpare inbegripna) d. v. s. arrendatorer, som kunna anses jämförliga med småbönder;

arrendatorer av jordlägenheter (småtorpare inbegripna) d. v. s. arrendatorer, som vid sidan av annan verksamhet arrendera något litet jordbruk och ej kunna anses driva jordbruk såsom huvudsakligt yrke. (Anm.: lika med ovan under jordlägenhetsägare.)